

Світлана Сорокіна

завідувачка сектору
«Археологія доби каменю-бронзи»
науково-дослідного відділу археології,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Тетяна Радієвська

старша наукова співробітниця
науково-дослідного відділу археології,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Оксана Завальна

старша наукова співробітниця
відділу «Документальних фондів та фотоматеріалів»,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Svitlana Sorokina

Head of the «of Stone – Bronze Age Archaeology» Sector,
Research Department of Archaeology,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

Tetiana Radiievskia

Senior Research Fellow,
Research Department of Archaeology,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

Oksana Zavalna

Senior Research Fellow,
Department of Documentary Collections and Photographic Materials,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

**ПЕРЕВІРКИ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО
ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ В 1946–1947 РОКАХ****INSPECTIONS OF THE STATE REPUBLICAN
HISTORICAL MUSEUM WORK IN 1946–1947****Анотація**

Наприкінці 1946-го й на початку 1947 року в Державному республіканському історичному музеї (нині НМІУ) відбулися дві масштабні перевірки роботи установи, які підсумували перший етап післявоєнної відбудови музею. Документи перевірок: акти, постанови – є важливим джерелом з історії музею, тому що комплексно характеризують майже всі аспекти функціонування музейної установи. Вони містять

інформацію про структуру музею, діяльність окремих відділів, статево-віковий склад співробітників, фінансові витрати, зарплатню колективу, стан і ремонти приміщення, умови праці. Публікація означених документів надає можливість ширшої та повнішої характеристики історії музею в часи післявоєнної відбудови.

Ключові слова:

Державний республіканський історичний музей, Національний музей історії України.

Abstract

In late 1946 and early 1947, the State Republican Historical Museum underwent two large-scale inspections of its work, marking the end of the first stage of the museum's post-war reconstruction. The inspection documents, including reports and resolutions, serve as important historical sources, offering a comprehensive overview of nearly all aspects of the museum work. They provide detailed information about the museum structure, the activities of individual departments, the gender and age of the staff, financial expenditures, staff salaries, the condition and repairs of the premises, and working conditions. Publishing these documents allows for a broader and more complete understanding of the museum history during the post-war reconstruction period.

Keywords:

The State Republican Historical Museum, the National Museum of the History of Ukraine.

Наприкінці 1946-го й на початку 1947 року в Державному республіканському історичному музеї (нині Національний музей історії України) відбулися дві масштабні перевірки всіх аспектів роботи установи. Означені документи уже було використано як джерело для характеристики різних аспектів музейної діяльності, зокрема в статті М. В. Оксеніч¹. Фондову роботу охарактеризова-

но в розвідці М. І. Савчук, С. А. Сорокіної, О. М. Завальної та Т. М. Радієвської². Умови праці в перші роки після Другої світової війни детально розглянули С. А. Сорокіна й О. М. Завальна³. Роботі окремих співробітників присвячена стаття Т. М. Радієвської та О. О. Науменка⁴.

У 1946–1947 роках у Державному республіканському історичному музеї відбулися масштабні перевірки всіх

¹ Оксеніч М. Еволюція структури Національного музею історії України та створення його фондів // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики / Інститут історії України НАН України. – Вип. 12. – 2005. – С. 367–388.

² Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота Державного історичного музею в м. Києві (1943–1950) // Науковий вісник Національного музею історії України. Матеріали Щорічної науково-практичної конференції (28–29 листопада 2019 р.). – Вип. 6. – Київ, 2020. – С. 249–277.

³ Сорокіна С. А., Завальна О. М. Організація роботи та умови праці співробітників Державного республіканського історичного музею у 1943–1950 рр. // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 8. – Київ, 2022. – С. 429–455.

⁴ Радієвська Т. М., Науменко О. О. Тамара Мовша: сторінки музейного життя та внесок у формування археологічної збірки Національного музею історії України // Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. – Вип. 9. – Київ, 2023. – С. 142–159.

аспектів роботи установи й фінансові ревізії, які підсумували перший етап післявоєнної відбудови музею. Документи перевірок: довідки, акти, постанови – є важливим джерелом з історії музею, тому що комплексно характеризують майже всі аспекти існування установи. Вони містять інформацію про структуру музею, діяльність окремих відділів, склад співробітників, фінансові витрати, зарплатню колективу, стан і ремонт приміщення, умови праці тощо. Публікація означених документів надає можливість ширшої та повнішої характеристики історії музею в часи післявоєнної відбудови.

Безпосередньо з перевітками пов'язані перші чотири документи:

1) висновки комісії про стан роботи Київського історичного музею (1946); 2) довідка про стан фондів, складена М. І. Мацапуру⁵ (1946); 3) акт комісії з обстеження та ревізії КДІМ, що відбувся 17–28.01.1947 року; 4) постанова Комітету в справах культурно-освітніх установ від 17.02.1947 року за результатами останньої перевірки. Усі документи так чи так пов'язані між собою та вкладаються у вузький проміжок часу – близько пів року (від вересня 1946-го до лютого 1947-го), і характеризують майже той самий стан музею. Перша перевірка діяльності музею (документ №1) відбулася у вересні 1946 року, у документі зазначено дату: 21 вересня. Основними проблемами, які розглядали, були: кадрові питання, наукова й експозиційна діяльність окремих відділів, стан фондів і результати ремонтних робіт. Другий документ

(№ 2) присвячено винятково фондовій роботі й не датовано. З огляду на те, що його написав один із членів комісії М. І. Мацапура, цей документ можна датувати тим самим часом, що й перший. У формулюванні загальних висновків документа № 1, поза сумнівом, використано матеріали з документа № 2, тому можна припустити, що останній створено раніше. Обидва документи містять рекомендації щодо виправлення виявлених недоліків роботи. Тому наступна перевірка, що відбувалася 17–28 січня 1947 року, з-поміж іншого з'ясувала, чи виправлені виявлені раніше недоліки (документ № 3). Цього разу до вже згаданих питань долучили й розгляд різноманітних фінансових порушень. Саме в документі № 3 міститься інформація, яка висвітлює причину усунення з посади директорки Г. А. Миколаєнко. У документі згадується громадянка Л. К. Вічау, додаткову інформацію про яку надають ще два документи з архіву НМІУ (№№ 5, 6). Вони датовані більш раннім часом – лютим і квітнем 1946 року. За результатами перевірок Комітет у справах культурно-освітніх установ прийняв постанову від 17.02.1947 року (документ № 4).

В опублікованих документах дрібні орфографічні й пунктуаційні помилки виправлено згідно із сучасним правописом без додаткового обговорення. У неправильно надруковані слова, імена й назви внесено правки з поясненням у коментарях. Рідковживані скорочення розкрито у квадратних дужках. У місцях пропусків імовірно здогадки позначено квадратними дужками. Деякі особли-

⁵ Мацапура Микола Іванович (1900–1974) – мистецтвознавець і музеєзнавець, із 1933 р. працював у музейних структурах Харкова. У 1934–1941 рр. – завідувач фондів, головний зберігач, заступник директора з наукової частини Галереї картин Т. Г. Шевченка, 1941 р. керував евакуацією експонатів Галереї. 1943 р. став заступником директора Державного літературно-художнього музею Т. Г. Шевченка в м. Уфі. 1944-го займався реевакуацією, у 1944–1950 рр. – директор Державного музею Т. Г. Шевченка (нині Національний музей Тараса Шевченка), див.: Шевченківська енциклопедія: у 6 т. – Т. 4: М–Па / Гол. ред. М. Г. Жулинський. – Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2013. – С. 120–121.

вості правопису, наприклад, написання назв посад з великої літери, використання «переведено» замість «проведено», залишено як ознака часу.

1946 року розпочалися масштабні перевірки різних аспектів роботи музейних закладів УРСР. Співробітників ДРІМ також залучали до перевірок обласних і районних музеїв та заповідників. Так, Г. А. Миколаєнко брала участь у роботі комісії з перевірки історико-культурного заповідника «Києво-Печерська лавра» і Обласного історико-краєзнавчого музею в м. Ровно (нині Рівне). А. П. Попенко була залучена до перевірки Корсунь-Шевченківського музею. І. Г. Шовкопляс і Т. П. Нікітіна (Каллаш) перевіряли Дрогобицький обласний історико-краєзнавчий музей та музей у м. Стрию⁶. Особливо ретельно аналізували діяльність ДРІМ як провідної музейної установи республіки під час обстеження стану роботи й фінансових ревізій.

Опубліковані документи яскраво ілюструють жорсткий бюрократичний та антиукраїнський пресинг керівних органів, а саме Комітету в справах культурно-освітніх установ УРСР, Управління музеїв і ЦК Компартії УРСР. За висновками комісій ініціювали значні зміни в штатному розкладі. Уже після перевірки 1946 року були звільнені В. С. Мамонів, В. С. Парасунько та Ю. Ю. Павлович. Попри відданість роботі й значні особисті внески, їхні здобутки знецінили, бо співробітники свого часу перебували на окупованій території. Власне, після

означеної перевірки відділ етнографії припинив існувати, і в плані роботи на 1948 рік уже не згадується. Етнографічними матеріалами у фондах опікувалась О. А. Шевцова⁷. За постановою Комітету у справах культурно-освітніх установ від 17.02.1947 року було звільнено завідувача господарчої частини Н. А. Ваймана. Заступнику директора І. В. Бондарю винесено сувору догану й попередження. Відбулися й інші зміни у штатному розкладі. Так, завідувача відділу фондів В. І. Саїтова, роботу якого Комісія визнала незадовільною, переведено на посаду в. о. завідувача відділу «Історія України XV–XVIII ст.», хоч і були рекомендації перевести його на посаду наукового співробітника. Підставою для утисків і переслідувань стали не так недоліки в роботі, як факти з біографії, а саме перебування І. В. Бондаря в полоні й на окупованій території, В. І. Саїтова – у таборах військовополонених. Директору Г. А. Миколаєнко на кілька місяців було переведено на посаду завідувачки сектору, а з квітня 1947 року звільнено. Кілька місяців обов'язки директора виконував І. Я. Кирса, а з 25.04.1947 року було призначено нового керівника установи – А. П. Вікторова.

Попри тиск керівних органів і важкі післявоєнні умови, музейну установу відбудовували, тривала напружена й самовіддана праця колективу, фондова збірка музею значно поповнилася після повернення колекцій, вивезених до Німеччини, для відвідувачів відкрили експозиційні зали.

⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 4762. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 1–8, 24–32, 69–74, 83–87, 102–108; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 259.

⁷ Науковий архів Національного музею історії України (далі НА НМІУ). – Ф. р-1260. – Оп. 1-д. – Спр. 54. – Арк. 43.

1. Висновки комісії про стан роботи Київського історичного музею (Київ, вересень 1946 року)

ВЫВОДЫ

КОМИССИИ О СОСТОЯНИИ РАБОТЫ КИЕВСКОГО ИСТОРИЧЕСКОГО МУЗЕЯ

1. СОСТОЯНИЕ КАДРОВ

На 21 сентября 1946 года по штату музея числится 65 человек, в том числе научных работников 32 человека.

Из них:	По штату	Фактически
Ученый секретарь	1	-
Главный хранитель фондов	1	1
Зав. отделами	10	10
Зав. секторами	2	-
Ст. научных работников	8	8
Научных работников	10	10
Итого	32	29

Штатная единица ученого секретаря замещена заместителем директора по х/части тов. Вайманом⁸, а штатная единица зам. директора по х/части как вакантная на 15/VIII-1946 г. сокращена. По должности Зав. отделом истории Украины XV-[X]VIII⁹ столетия числится зав. фондами тов. Саитов.

Должности Зав. секторами заняты Начальником снабжения т. Лихтаревым¹⁰ с оплатой 700 рублей в м[еся]ц и электромонтером т. Ермоленко с оплатой 600 рублей в м[еся]ц.

Кадры научных работников в своей массе имеют законченное высшее образование. В составе научных работников преобладает молодежь, закончившая учебные заведения в 1939-1945 годах /17 человек/. По опыту работы научные работники распределяются: работа в музее до 2-х лет – 8 чел[овек], до 3-х лет – 17 ч[еловек], до 5 лет – 2 чел[овека] и свыше 5 лет – 3 человека.

Подбором кадров руководство музея не занималось. Набор работников проходил самотеком без глубокого изучения людей, в результате чего в музей частично попали люди, не имеющие соответствующей подготовки и опыта работы /Маненко¹¹,

⁸ Вайман Микола Андрійович (1911-?) – закінчив Одеський хіміко-технологічний технікум, за фахом – технолог спиртової промисловості. У 1935-1937 рр. – заступник директора дитячого будинку в Одеській області. У 1937-1941-х навчався в Харківському педінституті на історичному факультеті, одночасно викладав історію. Пішов добровольцем на фронт. У 1943-1945 рр. – начальник штабу демобілізованих Центральної групи військ, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 2. – Арк. 6-8.

⁹ В оригіналі помилково зазначено VIII.

¹⁰ Ліхтарьов Абрам Айзеківич (1908-?) – закінчив 1932 р. планово-економічний факультет Харківського робітничого університету. У 1941-1945-х воював у Червоній армії. Із 12.12.1945 р. працював у ДРІМ на посаді завідувача сектору, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 2. – Арк. 27-31.

¹¹ Маненко Зінаїда Львівна (1902-?) – закінчила Харківський фінансово-економічний інститут 1935 р. Здебільшого працювала економісткою в галузі молочної промисловості. 1937 р. її чоловіка репресували. В евакуації жила в м. Уфі. Влаштувувались працювати до музею, претендувала на посаду заступника директора з господарської роботи, проте, на диво, 25.08.1944 р. була зарахована на посаду наукового працівника відділу «Скіфія» ДРІМ, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 1. – Арк. 4-10.

Долишная¹², Полищук¹³), а в отдельных случаях сомнительные люди /Мамонов¹⁴, Парасунько¹⁵/. Проверкой установлено, что Мамонов, Парасунько и Линка-Геппенер¹⁶ работали во время оккупации в музее. Придя в Советский музей, Мамонов и Парасунько принесли с собой буржуазно-националистический груз. Разрабатывая экспозиционный план отдела, они пытались протащить буржуазно-националистическую концепцию школы Грушевского о безбуржуазности украинского народа.

Мамонов и Парасунько не приняли мер к сохранению музейных ценностей во время грабежа музея немецко-фашистскими захватчиками.

Мамонов и Парасунько музейной работы не знают и вести ее не могут.

Такие работники, как Маненко и Полищук, никакого понятия о музейной работе не имеют. Т. Маненко в 1935 году окончила финансово-экономический институт. До августа 1944 г. работала плановиком в ряде хоз[яйственных] организаций, с августа 1944 г. научным работником музея, в музее использовалась по закупке мебели и выполняла ряд хозяйственных поручений. Музейной и научной работы не знает и вести ее не может.

¹² Літери «шн» написано поверх друкованого тексту синім чорнилом. Долішна Раїса Антонівна (1921–?) – музейна працівниця. 1945 р. закінчила філологічний факультет Київського державного університету (далі КДУ). Під час окупації евакуювалася до Свердловська, де продовжувала навчання. Із 17.09.1945 р. працювала в ДРІМ науковою співробітницею відділу «Велика Вітчизняна війна», див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 2. – Арк. 9–16.

¹³ Поліщук (Поліщук-Зименко) Віра Іванівна (1916–?) – закінчила Омське художнє училище за фахом художник-оформлювач, декоратор. Працювала в різних установах м. Новосибірська, після переїзду до Києва 1946 р. обіймала посади в Театрі російської драми ім. Лесі Українки та Будинку вчителя, у 1950–1951 рр. працювала завідувачкою образотворчого відділу в Центральному будинку художнього виховання дітей. З 1951-го – заява про прийняття до штату музею на посаду художника. Можливо, 1946 р. в музеї працювала за сумісництвом, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 8. – Арк. 47–49.

¹⁴ Мамонов Валер'ян Семенович – етнограф, музейник. У 1942–1943 рр. працював у Музеї до- і ранньої історії, у листопаді 1943-го відновив роботу на посаді наукового співробітника Історичного музею, де продовжував працювати в етнографічному відділі. Із січня 1944 р. переведений на посаду головного бухгалтера, дещо пізніше за сумісництвом виконував обов'язки завідувача відділу етнографії, відповідав за побудову етнографічної експозиції. Разом з В. Парасуньком працювали в етнографічній експедиції. За результатами перевірки звільнений 1946 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 1. – Арк. 1, 2, 83; Там само. – Спр. 3. – Арк. 85 зв; Там само. – Спр. 4. – Арк. 55, 56; Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Музей до- і ранньої історії у Києві (1942–1943): структура та персональний склад // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 1. – Част. 1. – Київ, 2016. – С. 216–217.

¹⁵ Парасунько Василь Семенович (1902–?) – етнограф, музейник. З 1921 р. працював вчителем, з 1926-го – секретарем Етнографічного товариства в Києві. Після закінчення літературно-лінгвістичного відділу Київського інституту народної освіти влаштувався в діалектологічну Комісію УАН (1929–1930), вивчав діалекти. Зазнав репресій (1934–1939), перебував у засланні, згодом працював не за фахом: техніком на Київському телеграфі. У 1942–1943 рр. був співробітником Музею до- і ранньої історії, у 1944–1945-х – солдат Червоної армії. Після війни працював в Історичному музеї у відділі етнології, звільнений за результатами перевірки 1.10.1946 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 2а. – Арк. 44; Там само. – Спр. 3. – Арк. 119; Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Музей до- і ранньої історії у Києві... – С. 218.

¹⁶ В оригіналі помилково вказано Линько-Гоппенер. Линка-Геппенер Надія Володимирівна (1896–1981) – музейниця, археологиня. До війни працювала у Всеукраїнському музейному містечку, 1939 року перейшла на роботу до Центрального історичного музею ім. Т. Г. Шевченка (далі – ЦІМ), 1940-го була призначена завідувачкою відділу «Київська Русь». Із 1.04.1942-го до 1.10.1943 року працювала в Музеї до- і ранньої історії. У листопаді 1943 року отримала посаду наукового співробітника в Історичному музеї, де працювала до 1951-го. Із 1.04.1944 року була призначена зав. відділом «Київська Русь». У 1957–1963 роках очолювала архівний відділ ІА АН УРСР, досліджувала слов'янські пам'ятки, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 1. – С. 2, 7, 106; Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Музей до- і ранньої історії у Києві... – С. 216.

Тов. Полищук – зав. отделом массовой политической работы. Чл[ен] КП/б/У. Образование среднее, окончила музыкальную школу в 1939 году, с работой зав. отделом не справляется. В музее выполняет работу секретаря по учету кадров.

Тов. ПАВЛОВИЧ Ю. Ю.¹⁷ – Зав. отделом истории Киева¹⁸ – в музее совершенно не бывает и ничего не делает.

Из 65 человек, работающих в музее, 33 человека оставались на временно оккупированной территории немецко-фашистскими захватчиками.

Расстановкой кадров руководство музея не занималось, не учитывались способности, знания и призвание к работе того или иного работника, так, например, зав. фондами тов. Саитов¹⁹ имеет достаточную подготовку для ведения научной работы, работы же фондов тов. Саитов не знает и навести порядка в них не может.

В отделе Отечественной войны работает 5 человек, при чем т. т. Маненко и Долишная²⁰ научной работы не знают и вести ее не могут, совершенно не знают музейной работы. Т. Кушко²¹ в течении 2-х месяцев никакой работы в отделе не ведет. Таким образом, работоспособных работников отдела два – Попенко²² и

¹⁷ Павлович Юрій Юрійович (1872–1947) – художник, етнограф, закінчив юридичний факультет Київського університету, навчався в художній школі М. І. Мурашка. У 1920-х рр. – співробітник Кабінету антропології та етнології, провадив етнографічні дослідження на Чернігівщині й Уманщині, брав участь у роботі Музею народознавства при Відділі етнології Кабінету. У 1930-х рр. працював художником в ІІМК АН УРСР. Під час окупації був співробітником Музею до- і ранньої історії. Як науковий співробітник Ю. Ю. Павлович відновив роботу в Історичному музеї у звільненому Києві. У 1944–1946 рр. – завідувач відділу «Історія Києва», звільнений за станом здоров'я 1946 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 1. – Арк. 2; Там само. – Спр. 2. – Арк. 83; Там само. – Спр. 4. – Арк. 97; Колеснікова В. А., Черновол І. В., Яненко А. С. Музей (Кабінет) антропології та етнології ім. проф. Хв. Вовка. – Київ, 2012. – С. 63, 67; Борисенко В. Традиційна культура фінів початку ХХ ст. в малюнках художника-етнографа Юрія Павловича (1872–1947) // Павлович Ю. Фінляндія (1905–1910). – Київ, 2001. – С. 5–7; Литовченко А. В. Художник Ю. Ю. Павлович – відомий і невідомий // Праці центру пам'яткознавства. Збірник наукових праць. – Вип. 31. – Київ, 2017. – С. 170–176; Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Музей до- і ранньої історії у Києві... – С. 218.

¹⁸ Далі закреслено чорнилом слово «старик».

¹⁹ Саїтов Володимир Іванович (1914–?) – закінчив 1938 р. історичний факультет КДУ і вступив до аспірантури. З початком війни призваний до лав Червоної армії, перебував у таборах полонених на території Польщі й Німеччини. Після полону знову повернувся до армії. 20.01.1946 р. отримав посаду старшого наукового робітника відділу фондів, згодом працював завідувачем означеного відділу. З 1947 р. виконував обов'язки завідувача відділу «Історія України XIV–XVIII ст.». Був співробітником музею до 1950 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 4. – Арк. 10, 17, 51; Там само. – Оп. 1-л. – Спр. 7. – Арк. 44–52; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 259–262.

²⁰ Далі закреслено чорнилом слово «никакой».

²¹ Кушко Марія Хрисанфовна (1907–?) – закінчила 1933 р. Київський інститут профосвіти. Працювала директоркою, викладачкою історії в Гірничо-геологічному інституті в Києві. У 1937–1941 рр. – директорка школи в Овручі, викладачка історії, 1941 р. – інспекторка з охорони пам'яток культури при НКО. У 1941–1943 рр. – зав. парткабінетом Комбарського РККП(б) в Удмуртії. Із 1944 р. працювала в Історичному музеї, спочатку на посаді вченого секретаря (1944–1946), з 1947 р. призначена завідувачкою відділу «Історія Києва». «За численні систематичні порушення трудової дисципліни» переведена на посаду наукового співробітника, а згодом звільнена (1949), див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 6 – Арк. 10–24.

²² Попенко Анастасія Петрівна (1899–?) – була співробітницею в ЦІМ з кінця 1940 р. Під час окупації перебувала на окупованій території в Полтавській обл. та Києві, не працювала. З кінця 1943 р. відновилася на роботі в музеї, де обіймала різні посади до 1952 р. Проводила значну роботу зі збирання експонатів, тривалий час очолювала відділ «Велика Вітчизняна війна», з 1949 р. керувала відділом «Історія Києва», див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 9. – Арк. 69–76.

Никитина²³, которые нуждаются в повседневной помощи и руководстве. Повышением идейно-политического уровня научных работников никто не занимается. Все это привело к тому, что в музее имеют место склоки и нездоровые настроения отдельных работников.

2. НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА

Состояние научно-исследовательской работы неудовлетворительное.

В течении года все отделы занимались разработкой экспозиционных планов музея, причем ряд отделов до сих пор не закончили разработку планов /история Киева, соц[иалистическое] строительство и друг[ие]/. Из запланированных к открытию 3-х отделов и 2-х выставок полностью закончили разработку планов и материалов для экспозиции только два отдела: «Доклассовое общество», зав. отделом т. Шовкопляс²⁴, и «Киевская Русь», зав. отделом т. Линка[-Геппенер]²⁵. Эти отделы в основном подготовлены к открытию экспозиции. Экспозиционные планы их утверждены Научно-Методическим Советом и Комитетом, отделы изготовили тексты, аннотации, этикетаж, имеют необходимое оборудование.

Кроме того, эти отделы провели большую работу, приняв участие в археологических раскопках вместе с Институтом Археологии Академии Наук УССР. Научные работники отделов имеют постоянную связь и получают консультации в институте археологии Академии Наук УССР.

Отдел Скифии, зав. отделом т. Фабрициус²⁶, к открытию экспозиции не подготовлен. Материалы по экспозиционному плану не подобраны и не разработаны,

²³ Нікітіна (Каллаш) Тамара Павлівна (1917–?) – навчалася та закінчила педінститут у м. Нальчику (1938–1941), у 1943–1944 рр. працювала науковою співробітницею Центрального державного архіву НКВД у Нальчику. Закінчила партшколу в Києві (1944–1945). У 1945–1946 рр. – заступниця директора з наукової частини виставки ЦК ЛКСМУ «Комсомол і молодь України у Вітчизняній війні». З 1946 р. – завідувачка цієї виставки в Історичному музеї, згодом наукова співробітниця відділу Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. 1952 р. – завідувачка відділу, 1953 р. звільнилася за власним бажанням у зв'язку з переїздом до Москви. 1957 р. повернулася до музею на посаду наукового співробітника відділу «Українська РСР у період переходу від соціалізму до комунізму», див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 15. – Арк. 33–52.

²⁴ Шовкопляс Іван Гаврилович (1921–1997) – видатний археолог, дослідник палеолітичних пам'яток. Після закінчення 1945 р. КДУ вступив до аспірантури ІА АН УРСР. Із 1949 р. працював у ІА вченим секретарем, заступником директора з наукової роботи, старшим науковим співробітником, став фундаментом і завідувачем Археологічного музею, викладав у Київському університеті. З 1973 р. працював у відділі наукової бібліографії Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського). Роботу в ЦІМ розпочав ще в студентські роки (на пів ставки). У 1940–1941 рр. працював у ЦІМ екскурсоводом і молодшим науковим співробітником у відділі «Київська Русь». Як науковий співробітник фондів ДРІМ був зарахований 7.07.1944 р. Згодом переведений на посаду завідувача відділу «Докласове суспільство». У музеї провадив велику роботу зі збирання експонатів, обліку й інвентаризації фондів, розробив експозиційний план відділу та написав методичну розробку для проведення екскурсій, побудував експозицію відділу, брав участь в археологічних експедиціях. Після отримання посади в ІА продовжував працювати в музеї за сумісництвом. Звільнився 1.04.1952 р. у зв'язку з рішенням Президії АН УРСР, яка забороняла йому працювати за сумісництвом, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 9. – Арк. 154–169; Пам'яті Івана Гавриловича Шовкопляса // Археологія. – 1998. – № 3. – С. 156–158; Шовкопляс Т. І. Іван Шовкопляс: сторінки життя // Дослідження первісної археології в Україні (до 50-річчя відкриття палеолітичної стоянки Радомишль). Матеріали міжнародної наукової конференції «Радомишль та його історія» (3-4 жовтня 2006 р.). – Київ: КОРВІН ПРЕСС, 2008. – С. 8–10; Кулаковська Л. В. Три долі Івана Шовкопляса // Кам'яна доба України. Збірник наукових статей. – Вип. 14. – Київ: Шлях, 2011. – С. 9–14; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 256–258, 262.

²⁵ В оригіналі помилково вказано Линко.

тексты аннотации и этикетаж не подготовлены. Оборудование отсутствует. В археологических раскопках, кроме зав. отделом, никто из научных сотрудников не участвует. Отдел к открытию экспозиции не подготовлен.

Выставка «Киев в Великой Отечественной войне»,
зав. Отделом т. Попенко

Экспозиционный план выставки разработан при участии консультанта т. Руднева /комиссия по истории Великой Отечественной войны/. План утвержден научно-методическим советом музея. Комитетом²⁷ еще не утвержден. Материалы по плану до сих пор не подобраны и не разработаны, так, например, по теме № 1 – «Киев накануне войны», до сих пор не подобраны материалы, по теме «Киев фронту» материал в своей массе отсутствует. По теме «Партийное подполье» материалы совершенно отсутствуют. Не изготовлены этикетаж, тексты и аннотации. Совершенно отсутствует для экспозиции оборудование. Витрины, шкафы и подставки. Отдел Отечественной войны совершенно не подготовлен к открытию выставки «Киев в Великой Отечественной войне». Надо отметить, что руководство музея недооценило важности этого отдела и не приняло мер к его усилению. Если для работы в отделе «Киевская Русь» прикомандировано 2-х научных работников из других отделов, то необходимость усиления отдела Отечественной войны была крайне важна. Руководство музея /Николаенко²⁸ – Бондарь²⁹/ не помогали в работе отдела и не обеспечивали его подготовку к открытию.

²⁶ Фабриціус Ірина Василівна (1882–1966) – відома археологиня, історикиня, музеєзнавиця. 1923 р. була призначена зберігачкою Херсонського історико-археологічного музею, згодом стала його директоркою. Активно займалася польовими дослідженнями городищ, курганів, працювала у складі Ольвійської експедиції. 1931 р. звільнена з посади за першою категорією, переїхала до Ленінграда, працювала позаштатною співробітницею в Ермітажі (1934–1935), бібліотекаркою. У 1937–1941 рр. – наукова співробітниця ІА АН УРСР, продовжила активну польову діяльність, за сумісництвом працювала в ЦІМ (1938–1941). 1944 р. повернулася у звільнений Київ, влаштувалася в ІА АН УРСР – спочатку на посаду зав. сектором скіфо-сарматів і античних міст, згодом – старшого наукового співробітника, захистила дисертацію (1945), читала лекції в Київському університеті. 1951 р. вийшла на пенсію, див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 4. – Арк. 39; Костенко А. В., Шевченко А. В. І. В. Фабриціус (1882–1966): археолог та музеєзнавець // Археологія. – 2016. – № 2. – С. 122–133; Сорокіна С., Пукліна О., Безкоровайна Ю., Завальна О. Інвентаризація археологічних колекцій у Центральному історичному музеї ім. Т. Г. Шевченка (1937–1941) // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Вип. 23. – Львів, 2019. – С. 272.

²⁷ Комітет у справах культурно-освітніх установ.

²⁸ Миколаєнко (Николаєнко) Галина Андріївна (?–1975) – педагогиня, музейниця. Після закінчення Комуністичного університету ім. Артема викладала на робітфаци електромеханічного заводу в Харкові. Після закінчення аспірантури в Ленінграді викладала суспільствознавство в Львівському університеті (1939–1941). Директоркою ДРІМ призначена з березня 1944 р., обіймала посаду до січня 1947 р. Після звільнення працювала викладачкою кафедри марксизму-ленінізму КДУ ім. Т. Г. Шевченка й завідувачкою кафедри суспільних наук Театрального інституту ім. Карпенка-Карого (до 1970-х рр.), потім – завідувачкою секції агітації та пропаганди Республіканського товариства охорони пам'яток історії та культури, див.: Києво-Печерська Лавра в часи Другої світової війни. Дослідження. Документи / Упоряд. Т. М. Себта, Р. І. Качан; Відп. ред. Г. В. Боряк; Ред. кол.: О. О. Маврін, Г. В. Папакін, С. В. Пивоваров, В. М. Піскун; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник; Канадський інститут українських студій Альбертського університету. – Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. – С. 1104; Кравченко Н. М. Подолання // Київський Альбом. Исторический альманах. – 2002. – Вип. 2. – С. 94–99.

²⁹ Бондар Іван Васильович (1901–1984) – музейник, археолог. У 1930–1932 рр. навчався в аспірантурі Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка (далі – ВІМ), брав участь в експедиціях ВУАН та ВІМ, зокрема в Поліській експедиції, організованій О. П. Оглобліним. Після аспірантури працював на-

Отдел этнографии – зав. отделом тов. Мамонов. Отдел разработал экспозиционный план выставки на тему «Пережитки материальной культуры дореволюционного села Староселье»³⁰. В разработке этой темы обнаружены грубейшие политические ошибки. Зав. отделом Мамонов и ст. научный работник Парасунько пытались протащить буржуазно-националистическое толкование о безбуржуазности³¹ украинского народа, не показано классовое расслоение дореволюционного села. В разработанных материалах село Староселье показано в неправдоподобном и искаженном виде, как дикое, культурно отсталое село. Совершенно не показывалось в экспозиции село колхозно-социалистическое. Все это явилось следствием того, что директор музея тов. Николаенко и зам. директора по научной части т. Бондарь не обеспечили постоянного контроля и руководства работой отдела этнографии, а отдали на откуп сомнительным людям – Мамонову и Парасунько.

Экспозиционный план отдела этнографии не утвержден и к организации экспозиции не допущен.

Отделы музея, не проектируемые к открытию в этом году, находятся еще в худшем положении.

Отдел социалистического строительства, зав. отделом тов. Каган С. К., научный работник тов. Коган Ф. И.³², до сих пор экспозиционного плана не разработал, сбор материалов по этому отделу проходит неудовлетворительно, никакой научно-

уковим співробітником Київської обласної інспектури охорони пам'яток культури. З кінця 1933 р. був призначений завідувачем відділу феодалізму ВІМ. Після реорганізації закладу 1935 р. був переведений на посаду старшого наукового співробітника. Брав участь у роботі комісії з передавання археологічних колекцій до музею (1936). Обіймав посаду старшого наукового співробітника відділу феодалізму, згодом – в. о. завідувача відділу феодалізму та з 1938 р. – повноцінного завідувача. З 1940 р. до початку війни був в. о. директора Центрального історичного музею (ЦІМ). 1941 р. призваний до лав Червоної армії, отримав контузію, потрапив у полон, під час перегону до Дарницького табору йому вдалося втекти. Після окупації (1943) повернувся до Києва, отримав призначення на посаду в. о. директора Історичного музею. У 1944–1948 рр. був заступником директора з наукової частини. 1948 р. отримав переведення на посаду головного зберігача фондів. Музейну роботу поєднував з археологією: був учасником Дніпровської експедиції, працював на розкопках у Переяславі, Києві, Острозі. 1952 р. переведений на посаду наукового співробітника, згодом старшого наукового співробітника. З утворенням 1963 р. «Золотої кладової» призначений зберігачем фондів філії (1964), 1967 р. став головним зберігачем музею-філії. Працював у музеї до 1978 р., див.: ЦДАВО. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 372. – Арк. 1–5; НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 6/№; Сорокіна С. А., Радієвська Т. М., Завальна О. М. Іван Васильович Бондар (1901–1984): життя, віддане музею (до 120-річчя від дня народження) // Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки» (Київ, Скарбниця НМІУ – філія НМІУ, 24.12.2020 р.). – Київ, 2022. – С. 6–22.

³⁰ У с. Старосілля на Чернігівщині провадилися роботи з дослідження побуту села. Тут розташовувалася одна з дослідних станцій відділу етнології Кабінету антропології та етнології ім. Хв. Вовка, заснована А. І. Онищуком 1921 р. Досліджували різні ланки народної культури й побуту (рибальство, землеробство, пасічництво, житло, народна техніка). Побут селянської дитини вивчала Н. Заграда, активно працювала Л. Шульгіна. Тематичні добірки малюнків (близько 5500 одиниць), які ілюстрували дослідження, підготував Ю. Павлович. Етнографічні матеріали, зібрані Кабінетом зокрема в Старосілля, є складовою частиною етнографічної збірки НМІУ, див.: Тиндик В. М. До історії формування етнографічної колекції НМІУ. Матеріали Музею Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка у збірці музею // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. Матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 1999. – С. 117–119; Сіренко С. Технологічні аспекти виготовлення човнів-довбанок на Лівобережжі Київщини та Чернігівщині (1920-і – 2010-і рр.) // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 8. – Київ, 2022. – С. 385–411; Шаповал С. М., Ковальова Н. М. Ступові мишодавки (мишоловки) з фондів Національного музею історії України // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 4. – Київ, 2016. – С. 184–194.

³¹ Слова «о безбуржуазности» пропущені й дописані чорнилом зверху над рядком.

исследовательской работы в отделе не ведется. Если зав. отделом тов. Каган разработала экспозиционный план темы «Киев накануне Великой Отечественной войны» и занимается сбором и обработкой материалов по этой теме, то научный работник тов. Коган Ф. И. совершенно ничего не сделал[а] в течении года работы. Зам. директора по научной части тов. Бондарь не контролирует и не помогает в работе отдела.

Отдел истории Киева – зав. отделом тов. Павлович совершенно в музее не бывает и никакой работы не ведет, и это положение не беспокоит руководителей музея.

Отдел истории Украины XV–XVIII столетия. Научные работники т. т. Розанова и Сидоренко³³ разработали экспозиционный план по теме «Украина конца XVII–XVIII столетия» и сдали его тов. Бондарю еще в июле месяце, но до сих пор план на Научно-Методическом Совете не рассмотрен. Научные работники указаний и помощи от тов. Бондаря не получают. К моменту обследования научные работники занимались обработкой фондов своего отдела.

Отдел Украины XIX столетия – зав. отделом тов. Компан³⁴, научный работник тов. Чудновская³⁵. Разработали экспозиционный план по темам «Восстание декабристов» и «Отечественная война 1812 года», еще в I квартале с[его] г[ода] эти планы сдали т. Бондарю, однако до сих пор не рассмотрены на Научно-Методическом Совете. Научные работники отдела подготовили по этим темам тексты, этикетаж и аннотации, но и эти материалы тов. Бондарь не просматривал. Научные работники отдела проводят научную работу. Тов. Компан разработала тему «История фарфора и фаянса», а тов. Чудновская – «Истории гравюры».

³² Коган Фаїна Йосипівна (1910–?) – закінчила 1939 р. історичний факультет КДУ. Влаштувалася до музею 12.10.1944 р. на посаду наукового робітника. Працювала в музеї до 1951 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 2. – Арк. 70; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 260.

³³ Сидоренко Вадим Олександрович (25.09.1911 – 21.12.1983) – закінчив 1939 р. історичний факультет КДУ, ще студентом (1936) почав працювати в ЦІМ. Після отримання диплома служив в армії (1939–1941), на початку війни потрапив у полон, після війни продовжив службу. З 1945 р. працював у музеї науковим співробітником відділу «Історія України XV–XVII ст.», згодом – старшим науковим співробітником, з 1947 р. – в. о. зав. сектору зброї, завідувачем відділу зброї, в. о. вченого секретаря, старшим науковим співробітником. У 1950-ті рр. був історичним консультантом кількох фільмів кіностудії ім. О. Довженка. З 1965 р. – завідувач відділу феодалізму, автор путівників, тематико-експозиційних планів музейних експозицій з історії України XV–XVII ст. та статей у наукових і науково-популярних виданнях з історії України, охорони пам'яток, музейництва, див.: Особова справа В. О. Сидоренка // НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 6/н. – Арк. 6/н.

³⁴ Компан Олена Станіславівна (1916–1986) – історикиня, музейниця. Закінчила 1939 р. історичний факультет КДУ. У 1940–1941 рр. працювала науковою співробітницею Чернівецького історичного музею. Під час війни евакуювалася в Узбекику РСР. Із 28.02.1944 р. прийнята в ДРІМ на посаду наукового співробітника. Згодом працювала завідувачкою відділу «Історія України XIX ст.». У 1947 р. перевелася в Інститут історії АН УРСР. 1965 р. захистила докторську дисертацію. Брала участь у русі шістдесятників. 1972 р. звільнена з роботи за «буржуазно-націоналістичні ідеї», див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 2. – Арк. 17–26; Ясь О. В. Історичні погляди Олени Компан (до 90-річчя від дня народження) // УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 140–156.

³⁵ Чудновська Іда Марківна (1917–?) – історикиня, 1941 р. закінчила історичний факультет КДУ. Під час окупації м. Києва працювала архіваріускою на заводі, науковою співробітницею обласного архіву, викладачкою історії в м. Горькому (нині – Нижній Новгород). 25.08.1944 р. зарахована на посаду наукового робітника до відділу «Історія України XIX ст.». З 1947 р. – завідувачка відділу «Україна XIX – початку XX ст.». Під час роботи в музеї брала участь в інвентаризації фондів, розробляла тематико-експозиційні плани, будувала виставки, див.: НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 2. – Арк. 54; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 257.

Проверкой установлено, что молодые кадры научных работников крайне нуждаются в повседневной помощи в работе, однако директор тов. Николаенко руководством научной работы не занимается, а передоверила ее своему заместителю по научной части тов. Бондарю, который в свою очередь никакой помощи научным работникам не оказывал, не проверял и не руководил работой. Тов. Бондарь со своей задачей по руководству научной работой не справился.

Отдел массово-политической работы. Зав. отделом тов. Полищук за 9 месяцев работы организовала 35 экскурсий по городу и организовала чтение 7 лекций³⁶ – на тему: «История Киева», «Древний Киев», «Апрельские тезисы Ленина». Экскурсиями и лекциями обслужено 1467³⁷ человек. Состав экскурсантов: военно-служащие, слушатели Суворовских училищ, учащиеся средних школ и слушатели парткурсов. Отдел работал самотеком, без плана, строил свою работу на заявках воинских частей и школ. Передвижных выставок на предприятиях города не организовал, совершенно отсутствует научно-просветительная пропаганда. Указания Комитета об организации передвижной выставки в городском саду не выполнено. Путеводитель по городу не разработан. Отдел со своей работой не справился.

3. ФОНДЫ

Учет и хранение фондов музея в неудовлетворительном состоянии. Помещение фондов не оборудовано необходимым количеством стеллажей, шкафов и сейфов. В результате чего фонды свалены в кучу. Ценности музея хранятся в комнате, плохо приспособленной для этой цели. В этой же комнате и рабочий кабинет Бондаря, который принимает в ней посетителей, что явно нарушает порядок хранения ценностей. Учет находится в запущенном состоянии, книги ведутся небрежно, имеют массу исправлений без соответствующих оговорок. Книги не прошнурованы и не скреплены печатью. Совершенно неудовлетворительно организована научная обработка фондов /составление аннотаций, каталогов, картотек/. Лишь незначительная часть обрабатывается научными работниками /Компан, Розанова/. Зав. фондом тов. Саитов работы фондов не знает и с этой задачей не справляется. Главный хранитель фондов тов. Шевченко³⁸, по специальности этнограф, не обеспечивает руководства этим важнейшим участком работы.

4. РЕМОНТ И СОСТОЯНИЕ ПОМЕЩЕНИЯ

Комиссия отмечает, что директор музея тов. Николаенко, зам. директора по хозяйству тов. Вайман провели значительную работу по обеспечению строительными материалами для ремонта помещения музея. Вместе с тем темпы работы по ремонту музея совершенно неудовлетворительны, сроки ремонтных работ, намеченные правительством и Комитетом, не выдерживаются, руководство музея не добилось увеличения рабочей силы на ремонтные работы. Качество ремонтных

³⁶ Слова «7 лекций –» виправлено чорнилами.

³⁷ Номер виправлено чорнилами.

³⁸ Шевченко Людмила Прокопіївна (1895–?) – етнографиня. З 1934 р. працювала в ІІМК. У 1937–1941 рр. – завідувачка відділу й наукова співробітниця Музею українського мистецтва. В евакуації в м. Алма-Ата (нині – Алмати) працювала завідувачкою масового відділу Історично-краєзнавчого музею Казахської РСР. У 1944–1945 рр. обіймала посаду завідувача відділу Музею українського мистецтва. З 19.04.1945 р. зарахована на посаду завідувача фондами ДРІМ, з 1.01.1946 р. – головного зберігача музею, див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 3. – Арк. 34–42; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 257, 259, 262.

работ низкое, о чем свидетельствуют переделки штукатурных работ по 2-3 раза. Зам. Директора по научной части тов. Бондарь своевременно не представил подрядчику паспортов на окраску потолков и стен, что значительно затормозило выполнение работы. Руководство музея не выработало совместно с подрядчиком твердого графика и очередности работ. Все это привело к тому, что ремонт здания до сих пор не закончен.

ВЫВОДЫ

Состояние работы музея в целом неудовлетворительное. Руководство музея не обеспечило повседневного контроля и руководства научно-исследовательской работой, не руководило и не оказывало помощи в практической работе научных работников. Директор музея тов. Николаенко и зам. директора по научной части тов. Бондарь до сих пор не организовали деловой связи с Институтами Академии Наук, не мобилизовали вокруг музея широкой массы научной общественности.

Как директор музея, так и заместитель по научной части не обеспечили нормального хранения ценностей и фондов музея, не организовали научного описания экспонатов, составление картотеки, каталогов и т. д.

Руководство музея не обеспечивало выполнение указаний Правительства и Комитета о проведении ремонта помещения в установленные правительственные сроки.

Директор музея тов. Николаенко не обеспечивает руководства Киевским историческим музеем.

Зам. Директора по научной части тов. Бондарь И. В. не справляется с работой и не обеспечивает руководства научной работой музея.

Исходя из вышеизложенного, Комиссия считает необходимыми для коренного улучшения работы музея провести следующие мероприятия:

1/ По кадрам:

1 / Зам. директора по научной части тов. Бондаря И. В. освободить от занимаемой должности и перевести на должность главного хранителя фондов музея.

2/ Предложить директору музея тов. Николаенко:

а/ главного хранителя фондов тов. Шевченко перевести на должность ст. научного работника отдела этнографии.

б/ освободить от работы научных работников т. т. Маненко, Долишную и Коган Ф. И., как не знающих музейную работу, не имеющих специальной подготовки и не оправдавших себя на работе.

в/ освободить от работы в музее зав. отделом массово-политической работы т. Полищук, как не обеспечивающей этот важнейший участок работы.

г/ освободить от работы в музее зав. отделом Истории Киева тов. Павловича, как фактически не работающего в музее.

д/ считать правильным увольнение с работы зав. отделом этнографии Мамонова и ст. научного работника Парасунько.

е/ зав. фондами тов. Сайтова перевести на должность научного работника.

ж/ считать целесообразным перевод зав. отделом Киевской Руси тов. Линку[-Геппенер]³⁹ на должность ст. научного работника.

³⁹ В оригіналі помилково вказано Линко.

3/ Считать необходимым заместить должность ученого секретаря и должности зав. секторами, подобрав на эти должности квалифицированных работников.

4/ Обязать директора музея т. Николаенко провести ряд семинаров с научными работниками по тематике научно-исследовательской работы и по повышению деловой квалификации.

5/ Предложить тов. Николаенко пересмотреть расстановку людей по отделам, при этом учитывать способности и знания работников.

6/ Организовать повседневный контроль и помощь в работе Отдела и каждого научного работника в отдельности.

7/ Подобрать лучших людей для диссертационной работы и оказать им максимальную помощь в работе над диссертациями.

8/ Систематически проводить работу по повышению идейно-политического уровня научных работников.

II/ По научно-исследовательской работе:

1/ Предложить директору музея немедленно пересмотреть экспозиционные планы музея в свете решения ЦК ВКП о журналах «Звезда» и «Ленинград», и ЦК КП/б/У о журнале «Перец», о репертуаре и других. Выявленные ошибки проработать на собрании коллектива научных работников и внести соответствующие изменения в экспозиционные планы.

2/ Привлечь к работе музея институты истории и археологии Академии Наук и кафедру истории Киевского Гос[ударственного] Университета.

3/ Наладить связь и обмен опытом работы с центральными музеями Москвы и Ленинграда.

4/ Разработать план научно-исследовательской работы на 1947 год, согласовав его с институтами Академии Наук.

5/ Закрепить темы научных работ за каждым научным работником и организовать им помощь консультантами академии наук в разработке тем.

6/ Разработать методички по экспозиции отделов и путеводитель по экспозиции музея.

7/ Обеспечить связь научных работников, участвующих в археологических экспедициях, и добиться, чтобы они имели возможность совместно с институтом археологии Академии Наук проводить камеральную и научную обработку археологических материалов.

8/ Организовать экспедицию по сбору материалов для отделов «Великой Отечественной войны», социалистического строительства и этнографии.

9/ Считать нецелесообразным разделение⁴⁰ отдела истории Украины на два отдела.

III/ По массово-политической работе

1/ Предложить директору музея организовать передвижные выставки по отдельным темам истории, истории Великой Отечественной войны, о пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства СССР и УССР на предприятиях г. Киева и других организациях.

2/ Организовать чтение лекций среди рабочих, учащихся, обратив особое внимание на проведение научно-просветительной пропаганды.

⁴⁰ В оригіналі помилково вказано «расделение», літери «де» виправлено чорнилом.

3/ Провести ряд экскурсий по городу /исторические места, места выдающихся событий и друг[ое]/.

4/ Разработать путеводитель по городу и методички по отдельным историческим местам.

IV/ По фондам:

1/ Обязать тов. Николаенко упорядочить хранение фондов, обеспечить помещение фондов стеллажами, шкафами и сейфами.

2/ Немедленно приступить к научной обработке фондов. Составление аннотаций, каталогов и т. д.

3/ Упорядочить учет фондов музея.

Обязать директора музея тов. Николаенко и Зам. Директора по хозяйству тов. Ваймана полностью закончить ремонт помещения музея к 20 октября 1946 г.

Предложить директору музея мобилизовать весь коллектив научных работников и обеспечить открытие запланированных отделов музеев к 3-й годовщине освобождения Киева и к 29-й Годовщине Октябрьской социалистической революции.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИССИИ

/ЛЕСНЕВСКИЙ/
/ВИКТОРОВ/⁴¹

ЧЛЕНЫ КОМИССИИ

/БОГУСЕВИЧ/
/МАЦАПУРА/
/ШКАРУБА/

*Оригінал, машинопис.
ЦДАВО України, ф. 4762, оп. 1, спр. 75, арк. 139–142 зв.⁴²*

⁴¹ Власноручний підпис А. П. Вікторова фіолетовим чорнилом. Вікторов Андрій Петрович (1903–?) – закінчив Краснодарський педагогічний університет, із 25.04.1947 р. призначений директором ДРІМ. 1948 р. очолював комісію з розподілу культурних цінностей, які повернули з Німеччини. Того самого року переведений на посаду заступника директора з наукової частини. Після смерті Г. Я. Полешка став в. о. директора музею (1.06.1947 – 11.07.1948), див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 5. – Арк. 41; Там само. – Спр. 8. – Арк. 70; Києво-Печерська Лавра... – С. 1051).

⁴² Для публікації обрано машинописний варіант, але архівна справа містить також копії акта перевірки, який розглядається у цій статті, а також рукописний оригінал, див.: ЦДАВО України. – Ф. 4762. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 63–68).

**2. Довідка Мацапури М. І. про стан фондів
Державного республіканського історичного музею
(Київ, вересень 1946 року)**

Управленню Музеев Комитета Культуры УССР⁴³
Мацапура Н. И.⁴⁴

Фонды

Государственного Республиканского Исторического Музея в гор[оде] Киеве

Хранилище музея в соответствии с положением, принятым в К.Г.И.М., разделено на отделы, которые имеют отдельно свои фонды.

1/ Фонды т[ак] н[азываемых] исторических отделов, т. е. истории Украины XVI–XX вв., Отдела Соцстроительства и отдела Великой Отечественной войны сохраняются в одном помещении – хранилище, а

2/ Фонды отдела доклассового общества

3/ Фонды отдела Скифии и Причерноморских колоний

4/ Фонды отдела Киевской Руси

5/ Фонды отдела этнографии

сохраняются отдельно в хранилище каждого отдела.

Штат: Главный хранитель т. Шевченко Л. П.

Завед[ующий] фондами – т. Саитов В. И.

По положению, на ответственности и обязанностях⁴⁵ главного хранителя лежит заведывание и общее руководство по учёту, хранению, консервации и реставрации всех ценностей⁴⁶ музея, как находящихся в помещениях хранилищ, а также и в экспозиционных залах.

По разделу 1-му. Имеется отдельно заведующий фондами, который ведаёт ценностями и материалами этих трёх отделов⁴⁷.

По разделам № 2, 3, 4 и 5 отдельных зав. фондами нет, а каждый заведующий отделом также ведаёт и фондами своего отдела.

Научные сотрудники соответствующих отделов сами обрабатывают материалы своих же отделов.

Такой порядок является положительным, т. к. научные сотрудники, имея дело непосредственно с экспонатами, детально знакомятся с⁴⁸ ними, изучают их и таким образом специализируются в данной отрасли науки.

Фонды раздела 1. История Украины, Соцстроительства
и Великой Отечественной войны

Помещение: находятся в хранилище расположенном в 1-ом этаже в одной комнате.

Желательно увеличить это помещение, т. е. добавить под хранилище ещё одну комнату.

⁴³ Напис зроблено від руки синім чорнилом.

⁴⁴ В оригіналі зазначено «Мацапура Н. І.».

⁴⁵ Останні дві літери «ях» дописано синім чорнилом.

⁴⁶ Слово розташовано наприкінці рядка й неправильно перенесено, помилку виправлено синім чорнилом.

⁴⁷ Далі є три рядки закресленого машинописного тексту, їх неможливо розшифрувати.

⁴⁸ В оригіналі літеру «з» виправлено олівцем.

Хранилище имеет пять больших окон, большая часть которых остеклена, а часть забита фанерой, вторые рамы совершенно не остеклены. Решёток и иных предупредительных приспособлений, как например, внутренних ставней и т. п. – нет. Дверь одна, деревянная, закрывается на два замка, опечатывается. Печать на дверях сдаётся охраннику, а утром принимается заведующим фондами. Никаких документов, как-то тетрадей, книг или листков⁴⁹, на эту сдачу и приёмку не ведётся.

Хранение:

В этом хранилище находятся экспонаты, представляющие собой живопись, графику, скульптуру, рукописные и архивные документы, предметы художественной промышленности – мебель, керамику⁵⁰, ткани и проч., вооружение /оружие, шлемы, латы, и проч[ее]/, экспонаты Великой Отечественной войны – личные вещи выдающихся участников войны и полководцев, оружие их и некоторые экспонаты отдела соцстроительства.

Для размещения живописи, графики и т. п. экспонатов изготовлены временные стеллажи, хотя и примитивного образца, но которые тем⁵¹ не менее временно могут обеспечить элементарную сохранность экспонатов. В шкафах сохраняются такие экспонаты, как военные доспехи /шлемы, кольчуги, мечи, панцири, щиты, холодное и огнестрельное старинное оружие/, керамика, ткани, мелкие предметы исторического значения.

Частично на стеллажах и частично на шкафах размещена мебель, часы, скульптура, большая керамика. Часть мебели стоит на полу.

Часть живописи больших размеров находится на валах.

Рамочный фон отсутствует.

Металлические изделия, главным образом, железо и стол смазаны жиром.

Помещение сухое, а поэтому порчи⁵² экспонатов от сырости или влажности не заметно⁵³.

Графические материалы частично находятся в окантованном⁵⁴ состоянии в стеллажах, а частично в папках. Фототеки нет, негативы и фотоотпечатки сохраняются в шкафах.

Заметно упорядоченное размещение материалов и экспонатов.

Небольшая часть живописных работ, подготавливаемых к экспозиции, уже реставрирована, но подавляющее большинство требует значительной реставрации и ухода. Ввиду перегруженности этого помещения самыми разнообразными экспонатами и учитывая рост и текущее пополнение фондов, возникает настоятельная потребность в отводе второго помещения, желательно смежного, хотя бы того, в котором ныне размещена библиотека.

Приборов для измерения влажности⁵⁵ и температуры нет. Срочно необходимо их приобрести и завести дневники учёта температуры и влажности.

Шкафы с отд[ельными] в них экспонатами опечатываются.

⁴⁹ Слова «или листков» дописано чернилом після закресленого слова, поряд – дві чорнильні плями.

⁵⁰ Слово «керамику» дописано чернилом.

⁵¹ Слово «тем» виправлено чернилом.

⁵² Слово «порчи» виправлено чернилом.

⁵³ Слово «заметно» виправлено чернилом.

⁵⁴ Слово «окантованном» виправлено чернилом.

⁵⁵ Слово «влажности» виправлено чернилом.

Необходимо:

- 1/ Остеклить все окна хранилища, как первые, так⁵⁶ и вторые рамы.
- 2/ Изготовить по измененной и усовершенствованной структуре стеллажи и стойки в большом количестве для полного размещения экспонатов и обеспечения их полной сохранности, учитывая и те, которые находятся на валах⁵⁷.
- 3/ Приобрести приборы для изменения T° и⁵⁸ влажности.
- 4/ Изготовить шкафы и валы для хранения одежды, тканей, ковров и проч[ее].
- 5/ Завести книгу сдачи и приёмки охраной музея⁵⁹ печатей и ключей от хранилища.
- 6/ Завести фототеку, изготовив для этого соответствующий шкаф.
- 7/ Оббить двери железом.
- 8/ Устроить железные решётки на окнах или внутренние ставни.
- 9/ Приобрести сейф для хранения особо ценных экспонатов, а также инвентарных⁶⁰ книг.
- 10/ Реставрировать экспонаты, в первую очередь все предназначенные для экспозиции.

Учет:

Старых /бывших до войны/ инвентарных книг этих отделов не сохранилось. В 1944 году заведена /весьма примитивно и неграмотно с точки зрения музейной практики/ книга, которую можно скорее отнести к разряду книг поступления. Всего таких книг имеется три, которые по порядку №№ же ведутся по день обследования.

Записи же в 1946 году более соответствуют требованиям записей и ведения книг поступления.

Первая книга истрепана, не прошнурована, не пропечатана, испачкана⁶¹, имеет массу исправлений без оговорок, повторений, заведена весьма неумело, листы выпадают, а в общем её за⁶² книгу даже считать нельзя. Всё же содержание надлежит переписать в новую книгу поступлений, заведенную по форме, а её оставить как памятную для сверки и проч[его].

Вторая и третья книги ведутся более удовлетворительно. Формы всех трёх книг поступления требованиям своего назначения не отвечают.

В первой книге числятся записи поступления: с № 1-го по № 1314-а включительно, во второй книге – с № 1315 по № 2588 включительно и с № 2589 по № 2798 включительно. В книгу эту записываются все поступления упомянутых⁶³ выше трёх отделов музея, включая также и записи фотографий исторических предметов.

Порядковые №№ книги поступлений обозначаются на всех экспонатах, записанных в эту книгу. На плоскостных экспонатах №№ книги поступлений в последнее время обозначаются на оборотной стороне в левом верхнем углу, но раньше они ставились и в других, не обусловленных и точно не установленных для данного музея, местах.

⁵⁶ Слова «как первые так» мають виправлення чорнилом.

⁵⁷ Слово «валах» дописано чорнилом.

⁵⁸ Слово «и» дописано чорнилом.

⁵⁹ Слово «музея» дописано зверху чорнилом.

⁶⁰ Слово «инвентарных» надруковано поперех іншого слова, яке важко розшифрувати, після нього є закреслене слово «ценных».

⁶¹ Слово «испачкана» дописано чорнилом.

⁶² Слово «за» виправлено чорнилом.

⁶³ Слово «тем» виправлено чорнилом.

Для учёта живописи, поступившей в возврат⁶⁴ от музея Украинского⁶⁵ искусства в г. Киеве, заведена отдельная книга от № 1 по [№] 576 включительно. Книга эта далее не ведётся и представляет собой скорее коллекционный поименный список поступлений живописи от одного источника.

Кроме этого, заведена отдельная книга поступлений фотографий периода Великой Отечественной войны от № 1 по № 282 включительно. Далее эта книга не ведётся и представляет собой также скорее список поступлений фотографий определённого периода.

Эти⁶⁶ дополнительные книги как коллекционные дополнительного учёта могут существовать, но они совершенно не могут заменить собой книги общего поступления в музей, куда должны быть записаны все поступления предметов музейного значения, включая также уникальные и ценные фотографии. Для общего учёта фотоснимков⁶⁷ должна быть заведена отдельная по специальной форме книга.

Фототеки⁶⁸ не имеется. Фотографии сохраняются в картотечных ящиках. Негативы находятся в коробках и еще не приведены в порядок. Негативы же, поступившие в последнее время, сравнительно учитываются.

Картотека. Заведены инвентарные научно-технического учёта карточки с № 1 по № 2335 включительно, но не все карточки и не все их графы заполнены, что необходимо дописать⁶⁹, введя практику при составлении карточки данного учёта сразу же заполнять все графы для устранения в будущем осложнения⁷⁰ при проведении учёта и инвентаризации.

Наряду с этими карточками имеются также карточки технического учёта фотографий, негативов, тканей, живописи⁷¹ и проч[его].

Запись в книгу поступлений ведётся заведующим фондами. Он же оформляет и документы поступления.

Все поступления⁷² в музей по трём отделам, как покупаемые, а также и не покупаемые, оцениваются и⁷³ одновременно с отделом фондов, так же учитываются бухгалтерией музея.

На поступившие экспонаты составляются акты, которые утверждаются дирекцией музея. Заведено также дело протоколов Закупочной комиссии.

Большее упорядочение учета заметно на протяжении части 1945 г. и⁷⁴ в 1946 году.

Выборка:

1/ Порядковый № 1985. Чашка с золочёным⁷⁵ орнаментом имеет соответствующую

⁶⁴ Слова «в возврат» надруковано над рядом і вставлено галочкою.

⁶⁵ Слово «Украинского» виправлено чорнилом.

⁶⁶ Слово «Эти» виправлено чорнилом.

⁶⁷ Слово «снимков» дописано зверху чорнилом, під ним закреслено слово «номеров».

⁶⁸ Слово «фототеки» має виправлення чорнилом.

⁶⁹ Початково надруковано слово «дополнить», проте кінець слова перекреслено, правку вписано над рядом.

⁷⁰ Слово «осложнения» має виправлення чорнилом.

⁷¹ Слово «живописи» дописано чорнилом.

⁷² Слово «поступления» має виправлення чорнилом.

⁷³ Слово «и» дописано чорнилом і вставлено за допомогою галочки.

⁷⁴ Слово «и» дописано чорнилом і вставлено за допомогою галочки.

⁷⁵ Початково надруковано слово «золотым», проте кінець слова перекреслено, правку вписано над рядом.

щую запись в книгу, а также инвентарную карточку. К⁷⁶ ручке привязана этикетка с номером книги поступления.

2/ № 2291. Медный с орнаментом сосуд. Записан в книгу поступлений. На⁷⁷ него также имеется инвентарная карточка с соответствующим описанием. Документов поступления в фондах не найдено.

3/ № 139. Эпитафия Кочубея Василия⁷⁸. Масло, холст. Записана по отдельной книге поступлений у возврат от музея Украинского⁷⁹ искусства в г. Киеве. Карточка инвентарная не найдена по техническим причинам /по заявлению зав. фондами карточка выписана, но, видимо, помещена в другое место/.

4/ № 44. Портрет В. Л. Кочубея. Масло, холст. Значится записанным по той же книге.

5/ № 150. Портрет А. А. Ходкевичевой. Масло, холст. Значится записанным по той же книге.

6/ № 1817. Стул. Записан по книге поступлений. Имеется инвентарная с описью карточка.

7/ № 2318/19. В книге поступлений имеется запись «Оружие разное – 102 шт.». Коллекционный список прилагается. Инвентарной карточки найти не удалось.

8/ № 2318/49. Сабля польская XVIII столетия. Записана по книге поступлений таким же порядком, как и предыдущая. Инвентарная карточка имеется.

9/ № 677. Металлические наручники. Запись в книге явно лаконичная: «Наручники», карандашом, никелированы⁸⁰. Имеется⁸¹ инвентарная карточка.

10/ № 2322/8. Французские каминные часы. Имеется запись по книге поступлений, а также инвентарная карточка.

11/ № 2200. Портрет И. И. Скоропадского. Масло, холст. Поступил от комиссионного магазина.

12/ № 2022. Портрет Б. Хмельницкого. Масло-холст. Оба портрета опознаны как ранее принадлежавшие музею, до войны, и забраны музеем, о чём имеется материал⁸².

Необходимо:

1/ Завести книгу поступлений по установленной форме и в неё переписать все имеющиеся три книги⁸³, коллекционные и проч[ие] списки.

2/ Завести инвентарную книгу также по установленной форме и в нее записать все поступившие экспонаты.

3/ Завести книгу учёта фотоматериалов /фотоотпечаток и негативов/.

4/ Составить инвентарные карточки научно-технического учёта на все экспонаты.

5/ Упорядочить картотеку.

6/ Упорядочить, приведя в стройную систему, документы поступления на всё поступившие каким-либо путём музейные ценности.

7/ Точно обусловить и заактивировать⁸⁴, где и в каком именно месте будет обозначаться инвентарный № музея.

⁷⁶ Попереду надруковано «а также» й закреслено, «к» виправлено чорнилом на велику літеру.

⁷⁷ Слово «На» дописано чорнилом.

⁷⁸ Слово «Василия» має виправлення чорнилом.

⁷⁹ Слово «Украинского» виправлено чорнилом на велику літеру.

⁸⁰ Слово «никелированы» має виправлення чорнилом.

⁸¹ Слово «Имеется» виправлено чорнилом на велику літеру.

⁸² Детальніше ці портрети розглянуто в наступних документах.

⁸³ У словах «три книги» є виправлення чорнилом.

⁸⁴ Спочатку надруковано «заактовать», «ир» додано чорнилом зверху за допомогою галочки. Імовірно, йдеться про затвердження за допомогою акта.

8/ Установить, заактивировать⁸⁵ и изготовить краткий шифр клеймо музея.

9/ Обозначение инвентарных №№ /место и техника/⁸⁶ должны быть определённо улучшены, учитывая указания существующих инструкций.

10/ Проверить оценку: акт № 32 от 13/IV-1946 г.:

а/⁸⁷ Гравюра с картины худ[ожника] Матейко⁸⁸ «Люблинская уния»⁸⁹ № 2997 – 2000 руб.

б/ Картина маслом худ[ожника] Розвадовского «Атака бронепоезду»⁹⁰ № 2998 – 12000 руб.

в/ Скульптура Кавалеридзе⁹¹ «Богдан Хмельницкий» № 2582 – 8000 руб.

г/ Бюст «Марина», дерево, № 3039 – 10000 руб.

Фонды раздела 2. Отдел доклассового общества.

Фонды отдела находятся в ведении заведующего отделом тов. Шовкопляса И. Г. Непосредственно же в отделе ими ведаёт научный сотрудник тов. Мовша Т. Г. ⁹²

Помещение и хранение:

Фонды этого отдела размещены в одной двойной комнате 1-го этажа. Имеется два окна, расположенных вверху под потолком. На стенах под окнами заметна значительная сырость.

Комната заставлена стеллажами, на которых в каждой клетке-ячейке размещены в несколько этажей ящики с археологическими материалами.

Часть фондовых материалов находятся на сохранении в подвальном помещении, не пригодном ни к хранению, ни тем более к работе. Необходимо предоставить дополнительное помещение. Условия для работы научных сотрудников отдела в основном помещении 1-го этажа неудовлетворительны.

Учет:

Инвентарных книг⁹³, картотеки, а также какой-либо документации этого от-

⁸⁵ Те саме.

⁸⁶ Слова «место и техника» мають виправлення чорнилом у закінченнях.

⁸⁷ Літери «а–г» дописано чорнилом.

⁸⁸ Помилково надруковано з маленької літери.

⁸⁹ Слова «Люблинская уния» мають виправлення чорнилом.

⁹⁰ Слово «бронепоезду» має виправлення закінчення чорнилом.

⁹¹ Прізвище «Кавалеридзе» виправлено чорнилом на велику літеру.

⁹² Мовша Тамара Григорівна (1922–2003) – видатна дослідниця трипільської культури. Після закінчення КДУ в 1945 р. отримала в ДРІМ посаду наукового співробітника, з 1948 р. – старша наукова співробітниця, з 1952 р. – завідувачка відділу «Первісне суспільство». У музеї працювала до 1977 р., потім перейшла на роботу до ІА АН УРСР. Після звільнення з ІА влаштувалася до НІЕЗ «Переяслав», була однією з авторів Музею трипільської культури. В Історичному музеї Т. Г. Мовша працювала 32 роки, виконувала значну роботу із систематизації та інвентаризації фондових колекцій, будувала експозиції. Музейна діяльність дослідниці поєднувалася з активною експедиційною. Археологічна збірка НМІУ поповнилася близько 24 тис. предметів з її розкопок і розвідок, ці матеріали увійшли до золотого фонду досліджень трипільсько-кукутенської спільності, див.: Радієвська Т., Якубенко О. Музейний відлік життя Тамари Григорівни Мовші // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 1. – Част. 2. – Київ, 2016. – С. 59–73; Радієвська Т. М., Науменко О. О. Тамара Мовша: сторінки музейного життя та внесок у формування археологічної збірки Національного музею історії України // Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. – Вип. 9. – Київ, 2023. – С. 142–159.

⁹³ Слова «инвентарных книг» мають виправлення чорнилом у закінченнях.

дела после войны не сохранилось. Всё это было вывезено немецко-фашистскими захватчиками из территории Украины и до сего времени не возвращено.

В настоящее время научный персонал отдела занимается обработкой имеющихся материалов для общего учёта их и особенно для готовящейся экспозиции. Кроме этого, научные⁹⁴ сотрудники принимают участие в экспедициях по раскопкам.

Для учёта материалов отдела ведутся книги-списки:

а/ Инвентарные книги учёта целевых коллекций и
б/ Коллекционные списки, где перечисляются предметы, обнаруженные экспедициями.

Книги эти представляют⁹⁵ собой скорее списки, чем книги. Учётных инвентарных карточек ещё не заведено. Отдел только приступает к составлению таких карточек.

Всего записей в инвентарную книгу учёта коллекций имеется 32 за порядковыми №№, т. е. записано такое количество коллекций.

Предметов во всех учётных коллекций насчитывается – 10029 штук.

Весьма значительное большинство материалов ещё не учтено: по причине общего однообразия самих материалов и весьма большого количества, их учёт представляет в настоящее время трудно разрешимую задачу, а в некоторых случаях даже почти не разрешимую, т. к. во время войны был целый ряд переборок⁹⁶, коллекции смешивались, запутывались, и весьма трудно их разобрать.

Во всяком случае, для учёта потребуется продолжительное время.

Бланки инвентарных карточек имеются. Инвентарных книг, соответствующих требованиям общего учёта, нет совершенно. Списки ведутся по форме, писанной от руки.

Материалы в основном разобраны и приблизительно разнесены по коллекциям, а каждая коллекция⁹⁷ внутри, из числа учтенных 32-х, более или менее упорядочена.

В отношении инвентаризации работа в основном ещё только начата. Шифр отделу присвоено «а».

Необходимо:

1/ Увеличить помещение и создать для научных сотрудников, работающих над материалами отдела, подходящие условия для работы.

2/ Завести инвентарные книги по форме и приступить к инвентаризации и обработке каждой группы экспонатов.

3/ Стандартизировать формы учёта, устранив разнообразие его.

Выборка:

с. Загоряны а/33/58 ящик 1-й⁹⁸ соответ[ствует] записи⁹⁹ в книге.

«-» а/33/35¹⁰⁰ «-» «-» «-»

«-» а/33/19 «-» «-» «-»

⁹⁴ Слово «научные» дописано чернилом.

⁹⁵ Слова «Книги эти представляют» мають виправлення чернилом у закінченнях.

⁹⁶ Спочатку надруковано «переборок», правку внесено чернилом.

⁹⁷ Далі є закреслене слово «их».

⁹⁸ Закінчення виправлено чернилом.

⁹⁹ В оригіналі помилково вказано «запись».

¹⁰⁰ Шифр «а» тут і надалі виправлено чернилом.

с. Смячка а/23/487 ящик № 57-ой – соответ[ствует] записи¹⁰¹ в книге.
 а/23/7454 «-» «-» «-»
 а/23/7479 «-» «-» «-»

Фонды раздела 3. Отдел Скифии и Причерноморских колоний

В отделе в настоящее время работают два человека – ст. научный сотрудник т. Россодович А. И.¹⁰² и научный сотрудник т. Романюк Л. Н.¹⁰³ Новоназначенный заведующий отделом тов. Фабрициус ещё не приступила¹⁰⁴ к своей работе.

Фонды находятся в ведении научного сотрудника т. Романюк Л. Н.

Помещение и хранение:

Фонды отдела размещены в одной комнате I-го этажа. Помещение просторное¹⁰⁵, светлое и в данное время размеры его вполне достаточны. Комната угловая и имеет достаточно освещения.

Имеются¹⁰⁶ три стеллажа, на которых размещены экспонаты, представляющие собой археологический материал, среди которого имеются заслуживающие внимание и даже замечательные экспонаты.

Стеллажей явно недостаточно. Большое количество экспонатов находится на полу, частично на столе¹⁰⁷ и под стеллажами.

Обращает на себя внимание¹⁰⁸ видимый внешний беспорядок, который замечается даже в самом размещении материалов отдела. Работник¹⁰⁹ отдела объясняет, что в настоящее время проводится ремонт отопительной системы, что и вызвало временный беспорядок, а также и засоренность отбросами ремонта.

¹⁰¹ Закінчення виправлено чорнилом.

¹⁰² Россодович Амалия Йосипівна (1913–?) – навчалася в КДУ (1934–1939), після його закінчення почала працювати в музеї у відділі «Скіфія та античні колонії», 1941 р. вступила до аспірантури й одночасно викладала історію середніх віків на курсах викладачів-істориків. У 1941–1943 рр. в евакуації працювала вчителькою історії в школі у Свердловській області, згодом була зав. бібліотекою госпіталю в м. Боржомі. 1945 р. повернулася до Києва та музею (у відділ «Скіфія»), продовжила заочно вчитися в аспірантурі. 1950 р. була звільнена за звинуваченням у приховуванні національності чоловіка (німця), за неправдиві свідчення про його службу в Червоній армії. Незважаючи на те, що «з роботою справляється», «на ідеологічному фронті не викликає довіри». І як висновок – «недоцільне використання як наукового співробітника та екскурсовода», див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 7. – Арк. 37–43.

¹⁰³ Меляницька-Романюк Людмила Миколаївна (1920–1994) – у музеї почала працювати з 1944 р. на посаді наукового співробітника відділу «Докласове суспільство», після закінчення КДУ 1945 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника, з 1945 р. призначена зберігачкою фонду «Скіфія». Із 1970 р. – завідувачка відділу «Племена скіфського часу на території УРСР», у 1979–1988 рр. – завідувачка експозиційного археологічного відділу. Зробила значний внесок в упорядкування та систематизацію фондів, авторка чотирьох стаціонарних експозицій скіфо-античного часу. Роботу з упорядкування фондової документації провадила й після виходу на пенсію, див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 2. – Арк. 83; Там само. – Спр. 3. – Арк. 18, 107; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 258.

¹⁰⁴ Останню літеру дописано чорнилом.

¹⁰⁵ Далі є закреслено сполучник «и».

¹⁰⁶ Початково надруковано «Имеется», виправлено чорнилом.

¹⁰⁷ Початково надруковано «столах», виправлено чорнилом.

¹⁰⁸ Слово «внимание» надруковано над рядком, вставлено галочкою.

¹⁰⁹ Початково надруковано «работники», виправлено чорнилом.

Учет:

По п[од]отделу Скифии часть инвентарных книг, бывших до войны, сохранилась. По подотделу же Ольвии /Причерноморск[их] колоний/ книг никаких не сохранилось.

Часть же инвентарных карточек, как и по отд[елу] Скифии, так и по под/отд[елу] Ольвии сохранилась.

В настоящее время инвентарных книг не ведется по причине отсутствия их. Заведены примитивные книги-списки-описи, отдельно по п[од]/отделу Скифии, отдельно по п[од]/отделу Ольвии.

Инвентарные карточки ведутся исключительно на уникальные или замечательные экспонаты, которые предназначаются для экспонирования.

По п[од]/отделу Ольвии каждый год раскопок имеет свой отдельный порядковый номер. Всего учтено по этим спискам, начиная наново ведения записей с 1935 года по 1940 год – 2251 порядковый номер.

По п[од]/отделу Скифии наново записано – 786 порядковых №№. На иллюстративный материал заведена отдельная книга, которая имеет – 67 №№.

Инвентарных карточек научно-технического учёта составлено 50 шт.

Печатные бланки инвентарных карточек имеются.

Печатные бланки описей коллекций также имеются. Шифр, присвоенный отделу – буква «б». Учтена только весьма небольшая часть материалов, а значительно большая ещё не учтена.

Выборка:

6/227 – Конийский осколок – числится записанным по списку.

6/6/95 – Часть горшка «-» «-»

6/5/84¹¹⁰ – Светильник «-» «-»

6/3/151 – Фрагмент черепка «-» «-»

6/171 – Наконечник стрелы «-» «-»

6/206 – Меч¹¹¹ «-» «-»

6/2/127 – Амфора «-» «-»

Необходимо:

1/ Изготовить и установить потребное количество стеллажей соответствующей конструкции с ячейками для ящичков.

2/ Изготовить для отдела значительное количество ящичков, в которых хранились бы в¹¹² стеллажах материалы отдела.

3/ Завести инвентарные книги.

4/ Заполнять инвентарные карточки.

5/ Учесть весь неучтённый и поддающийся учёту материал.

6/ Реставрировать многие ценные экспонаты.

7/ Освободить большой стол для обработки экспонатов, а для текущей работы изготовить рабочие столы для н[аучных]/сотрудников.

8/ Навести общий внешний порядок и уборку отделов.

¹¹⁰ Шифр «б» виправлено чорнилом.

¹¹¹ Останню літеру виправлено чорнилом.

¹¹² Виправлено чорнилом.

Фонды раздела 4-го. Отдел Киевской Руси

Штат отдела состоит из 3-х человек – заведующий отделом т. Линка Н. В., ст. научный сотрудник Володченко З. А.¹¹³ и научный сотрудник Шендрик Н. И.¹¹⁴ Кроме этого, ещё прикомандировано из других отделов в помощь два научных сотрудника.

Фондами отдела ведает зав. отдела тов. Линка Н. В.

Помещение и хранение:

Фонды отдела размещены в одной комнате 1-го этажа. Комната большая, но всё же не может обеспечить надлежащее хранение всего имеющегося материала. Имеется четыре окна, которые ещё не застеклены. Холодно и ветрено. Общий ремонт ещё не был произведён. Стены после ремонта систем отопления ещё не заделаны. Грязно и пыльно.

Часть экспонатов находится в ящиках на стеллажах. Всего стеллажей имеется четыре, которых не хватает для размещения даже и половины¹¹⁵ экспонатов отдела. Вся середина комнаты заставлена ящиками с материалами отдела. По середине стоит стол, который также заставлен ящиками с экспонатами и самими экспонатами. Заметно большие скопления материалов и нагромождения их, что зав. отделом объяснила¹¹⁶ переброской из экспозиционных помещений обратно в хранилище по причине проводящегося общего ремонта внутри здания.

Учет:

Все инвентарные книги в количестве 12 штук, которые были в отделе до войны – сохранены. Также сохранились старые инвентарные карточки, которых имеется

¹¹³ Володченко Зінаїда Андріївна (1915–1995) – після закінчення КДУ 1939 р. працювала науковою співробітницею ЦІМ (1939–1940). Брала участь у розкопках давнього Києва. 1940 р. у складі бригади НКО переїхала до м. Львова для побудови експозиції Львівського історичного музею (далі – ЛІМ), в якому залишилася працювати у відділі «Київська Русь». На початку війни разом із чоловіком переїхала до Києва, згодом вони евакуювалися до Краснодарського краю, потім до Саратова. 1944 р. подружжя повернулося до Києва. Зінаїда Андріївна була зарахована до ДРІМ на посаду наукового співробітника (згодом старшого). 1945 р. знову поїхала у відрядження до Львова для допомоги в побудові експозиції археологічного відділу, звільнилася 1946 р. у зв'язку з переходом на роботу до ЛІМ, де працювала до 1952 р. на посаді зав. сектору, згодом зав. відділу. Брала участь у розкопках, займалася науковою роботою, див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 2. – Арк. 57, 76; Там само. – Спр. 3. – Арк. 35, 64, 84; Там само. – Спр. 4; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 257; Зарубій Е., Крашанович О., Куценяк О., Перелигіна О., Терський С. Археологія у Львівському історичному музеї. – Львів – Дрогобич: Коло, 2020. – С. 275–279.

¹¹⁴ Шендрик Надія Іванівна (1922–2013) – під час окупації Києва виїхала до м. Тули, де служила в армії та навчалася в Тульському педагогічному інституті. 1943 р. повернулася до Києва й продовжила навчання в Київському державному педагогічному інституті ім. М. Горького (нині – Український державний університет імені Михайла Драгоманова). Із 1944 р. зарахована до ДРІМ на посаду наукового співробітника відділу «Київська Русь», з 1948 р. – старша наукова співробітниця. Із 1958 р. – старша наукова співробітниця науково-просвітницького відділу. Із 1970 р. – завідувачка відділу «Київська Русь». У 1979–1988 рр. – завідувачка сектору «Київська Русь» експозиційного відділу. У музеї провела значну роботу з упорядкування та інвентаризації колекцій, будувала виставки, експозиції, див.: Павлова В. Надія Шендрик: сторінки життя // Науковий вісник Національного музею історії України. – 2016. – № 1. – Т. 2. – С. 74–79; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 258.

¹¹⁵ Закінчення виправлено чорнилом.

¹¹⁶ В оригіналі помилково «об'яснила».

около 18 тысяч штук. По заявлению зав. отделом т. Линки Н. В.¹¹⁷, которая работала в этом же отделе и до войны, что в то время было учтено, т. к. заинвентаризировано около 50 % всех материалов этого отдела. После войны применён новый способ учёта и инвентаризации. Заведена папка со списками – описями коллекций. Всего за порядковыми №№ на 25 коллекций, из которых 10 уже разработаны, то есть записаны уже в отдельные коллекционные описи. Инвентарные карточки составляются только на отдельные уникальные экспонаты, которые будут выставлены в экспозицию. Всего записано и учтено по эти описям – 7672 экспоната.

Инвентарных новых книг нет. Имеются печатные бланки для учёта материалов по каждой отдельной экспедиции /коллекционные описи/. Печатные бланки учётных карточек также имеются. Списки должным образом не оформлены.

Шифр присвоен отделу буква «в».

Выборка:

в 3/148	соответствует коллекционной описи № 3		
в/132	«-»	«-»	«-»
в 3/193	«-»	«-»	«-»
в/3/54	«-»	«-»	«-»
в/18/173	«-»	«-»	«-»
в/18/179	«-»	«-»	«-»
в/18/127	«-»	«-»	«-»

Необходимо:

1/ Застеклить все окна и утеплить это помещение так, чтобы не дуло из всех¹¹⁸ щелей, и тем создать минимальные условия для работы научных сотрудников.

2/ Изготовить значительное количество стеллажей соответствующей конструкции для размещения на них всех ящичков с экспонатами и отдельных экспонатов, а также изготовить ящички и проч[ее] оборудование для¹¹⁹ экспонатов.

3/ Привести в порядок внешнее состояние хранилища, убрать его, упорядочить.

4/ Завести инвентарные книги.

5/ Сверить наличие экспонатов по старым инвентарным книгам и по карточкам учёта с наличием и по возможности использовать их.

6/ Приступить к инвентаризации остальных экспонатов, как¹²⁰ вновь поступивших от экспедиций, а также и старых, т. е. бывших до войны и в своё время ещё не учтённых.

Фонды раздела 5. Отдел этнографии

Штат отдела состоит из 3-х человек:

Зав. отделом т. Мамонов В. С., ст. научный сотрудник Парасунько В. С. и научный сотрудник Шевцова К. А.¹²¹

Фондами отдела ведает – зав. отделом т. Мамонов В. С.

¹¹⁷ Закінчення прізвища виправлено чорнилом.

¹¹⁸ Слово «всех» дописано зверху чорнилом.

¹¹⁹ Слово «для» виправлено чорнилом.

¹²⁰ Слово «как» дописано чорнилом.

¹²¹ Шевцова Оксана Андріївна (1915–?) – філологиня за фахом, отримала спеціальність викладача української мови та літератури після закінчення Київського державного учительського інституту 1940 р. Під час окупації м. Києва перебувала в евакуації в м. Саратові та м. Уфі. 3.07.1944 р. зарахована

Помещение и хранение:

Фонды отдела частично размещены в большой и светлой комнате 3-го этажа, где предполагалось устроить экспозицию материалов отдела, вторая смежная комната также отведенная под экспозицию отдела – ремонтируется.

Основные фонды находятся в полуподвальном помещении в одной комнате. Окна забиты диктом. Полутемно.

В этом помещении имеется 6 стеллажей, на которых расставлены экспонаты. Стеллажей не хватает и поэтому часть экспонатов загромождает пол.

Учёт:

Инвентарных книг, бывших до войны, не сохранилось. Инвентарных же карточек часть сохранилась.

В настоящее время заведена примитивная книга-опись экспонатов, написанная по форме и пером, и карандашом. Все экспонаты отдела учтены. Всего инвентаризировано 1521 единицу.

Новых инвентарных карточек составлено около 300 штук, но они составлялись на экспонаты выборочно, не придерживаясь порядковости записей по книге.

Инвентарной книги, соответствующей всем требованиям, нет.

Бланки учётных карточек имеются.

Шифр отдела – «е».

Выборка:

е/395 – Рачок¹²² – числится записанным по описи.

е/1462 – Ости¹²³ – числятся записанными – не было этикетки с¹²⁴ инвентарным №.

е/387/ – Давушка¹²⁵ – записана по описи.

е/69 – Щетка «-»

е/834 – Кадильница¹²⁶ «-»

Необходимо:

1/ Застеклить окна¹²⁷ хранилища¹²⁸ в полуподвале.

2/ Привести его во внешний порядок.

3/ Устроить дополнительно несколько стеллажей, на которых разместить экспонаты.

4/ Завести новую инвентарную книгу.

5/ Составить инвентарные карточки на все экспонаты.

6/ Упорядочить отметку инвентарного № на экспонаты.

7/ Пополнить собрание экспонатов отдела путём изыскания их на месте из числа характерных по времени и месту для разных б[ывших] классов на селе,

до ДРІМ інструкторкою організації масового глядача. Із 30.11.1945 р. відповідала за етнографічні фонди, провадила велику роботу зі збирання експонатів у експедиціях, упорядкування та інвентаризації етнографічних фондів. У музеї працювала до 1957 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 15. – Арк. 96–103; Там само. Оп. 1-«л» – Спр. 4. – Арк. 84; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 256.

¹²² У слові є виправлення чорнилом.

¹²³ У слові є виправлення чорнилом.

¹²⁴ Прийменник «с» дописано чорнилом.

¹²⁵ У слові є виправлення чорнилом.

¹²⁶ Слово дописано чорнилом.

¹²⁷ Слово дописано зверху чорнилом, під ним закреслено слово «лако-».

¹²⁸ Закінчення виправлено чорнилом.

а также собрать¹²⁹ для сравнения экспонаты нашего современного колхозного села.

Раздел 6-й

Кроме упомянутых пяти объектов хранения¹³⁰ музейных фондов, в Киевском Государственном историческом музее имеется ещё одно хранилище, в котором сосредоточены наиболее уникальные и наиболее ценные, как в историческом, так и в материальном отношении экспонаты.

Ведает этими фондами лично и непосредственно заместитель директора по научной части музея тов. Бондарь И. В.

Помещение и хранение:

Под хранилище этих особо ценных экспонатов и материалов отведена комната на 2-ом этаже музея, которая одновременно является и кабинетом зам. директора.

Это небольшая комната, имеющая два больших окна и одни двери. Окна устроены со стороны фасада здания музея и защищены железными решётками. Дверь, ведущая в коридор основного входного вестибюля, оббита железом и закрывается на внутренний и навесной замки, а также опечатывается. Охрану несут обыкновенные охранники – сторожа.

Помещение это заставлено шкафами, в которых хранятся различные экспонаты, представляющие собой оружие, архивные документы и рукописные материалы, ткани, нумизматику¹³¹, ценные экспонаты исторического и¹³² археологического значения из благородных металлов, экспонаты культового назначения, художественной промышленности и историко-бытовое¹³³ времени¹³⁴ Великой Отечественной войны.

Поскольку это помещение сейфовой кладовой назвать нельзя, а поэтому для хранения значительной части этих экспонатов необходимы сейфы или в крайнем случае кассы. В хранилище же имеется один сейф, в котором хранятся наиболее драгоценные экспонаты. Сейфов, шкафов, стеллажей и стоек¹³⁵ специального назначения, за исключением одного – нет.

Помещение это может быть пригодным для хранения подобного рода экспонатов только временно, а для постоянного их хранения необходимо отдельное специально предназначенное помещение, которое музей готовит в 1-м этаже¹³⁶.

Учёт:

Для учёта этих материалов имеются три книги, списки, акты и иные документы, которые большей частью являются документацией поступления, но не текущего и¹³⁷ тем более научного учёта и инвентаризации.

¹²⁹ Слово має виправлення чорнилом, спочатку було надруковано «создать».

¹³⁰ Закінчення виправлено чорнилом.

¹³¹ У слові є виправлення чорнилом. Спочатку помилково надруковано «нумизматору».

¹³² Сполучник дописано чорнилом.

¹³³ В оригіналі слово має виправлення та погано читається.

¹³⁴ У слові є виправлення чорнилом.

¹³⁵ У слові є виправлення чорнилом.

¹³⁶ У словах «1-м етаже» закінчення виправлено чорнилом.

¹³⁷ Сполучник дописано чорнилом.

Весьма значительный фонд¹³⁸ нумизматики имеет ценные единицы, как по времени чеканки, так и по своему материалу.

Также имеются весьма ценные предметы, добытые в археологических раскопках. Всё это подлежит точному и серьёзному научному учёту. Книг инвентарных нет. Инвентарные карточки¹³⁹ научно-технического учёта не составляются¹⁴⁰. Работников, помогающих в обработке этих экспонатов, тов. Бондарь не имеет, а сам не располагает временем для работы над ними.

По имеющейся всей документации проверить наличие экспонатов этого хранилища, конечно, можно, но затруднительно как по времени отыскивания, так и по самой технике.

При выборочной проверке оказалось, что найти запись экспоната по спискам и старым карточкам очень трудно. Имеются экземпляры современного огнестрельного оружия, поступившего как экспонаты отдела Отечественной войны, которые нужно сверить¹⁴¹.

Необходимо:

1/ Хранилище это надо перевести в особое специально оборудованное и для этой цели приспособленное помещение.

2/ Обставить это помещение соответствующими стеллажами и особенно сейфами.

3/ Завести инвентарную книгу, куда записывать¹⁴² все экспонаты хранилища.

4/ Передать в общие хранилища те экспонаты, которые не¹⁴³ представляют собой особенной ценности.

5/ Составить карточки научно-технического и научного учёта.

6/ Объединить и упорядочить документы поступления.

7/ Изготовить соответствующие ящики, футляры или папки для хранения особо важных экспонатов.

8/ Выделить доверенных сотрудников для обработки этих материалов.

9/ Завести соответствующие книги для регистрации, а также сдачи и приёмки ключей от этого хранилища, а также печатей.

10/ Обезвредить всё огнестрельное современное оружие.

Обследование производил: /Мацапура/¹⁴⁴

*Оригінал, машинопис.
НА НМІУ, ф. р-1260, оп. 1, спр. 17-а, арк. 8–29.*

¹³⁸ Спочатку помилково надруковано «вред», перекреслено й виправлено чорнилом.

¹³⁹ У словах «Инвентарные карточки» закінчення виправлено чорнилом.

¹⁴⁰ У слові є виправлення чорнилом.

¹⁴¹ Спочатку надруковано «проверить», перекреслено й виправлено чорнилом.

¹⁴² Спочатку надруковано «записать», перекреслено й виправлено чорнилом.

¹⁴³ Слово «не» надруковано над рядком і вставлено в текст галочкою.

¹⁴⁴ Поряд власноручний підпис М. І. Мацапури.

3. Акт комісії по обстеженню-ревізії Київського державного історичного музею (Київ, січень 1947 року)

АКТ

Комісії по обстеженню-ревізії Київського Державного Історичного музею, переведеного комісією в складі Петлюка А. А. (Голова Комісії) та членів – Севериновського С. Я., представника Молотовського РК КП/б/У м. Києва Куца П. А., Березовської Н. Я.¹⁴⁵ та Павленка Е. А., згідно з наказом Комітету в справах культурно-освітніх установ УРСР 16/1-1947 року № 17

Комісія приступила до роботи 17 січня і закінчила обстеження 28 січня 1947 року.

I. Загальні зауваження

Державний історичний музей у м. Києві¹⁴⁶ з листопада 1943 р. до травня 1944 року містився в приміщенні музею В. І. Леніна. Постановою РНК УРСР – 30 травня 1944 року передано для розміщення музею будинок б[увшої] художньої школи по вул. Короленка № 2, який вимагає добудови, капітального ремонту й пристосування його до вимог музею. За планом, ремонт повинен був бути закінчений в кінці 1944 року, який провадив Укрцивільбуд, але неодноразово термін закінчення ремонту був зірваний і лише в основному закінчений в 1946 році. Слід відмітити, що ремонт переведений недоброякісно. Такий стан із приміщенням не міг не відбитися на нормальну роботу колективу наукових робітників щодо своєчасної побудови експозиції окремих відділів та відкриття їх для відвідувачів.

Опалювальна система приміщення музею і зараз знаходиться в надзвичайно поганому стані, взимку 1945–1946 [р]р. майже не працювала, у січні 1947 року зовсім припинено опалення з причин технічних неполадок і несвоєчасного заводу палива. Між тим, у 1946 році спалено вугілля 109,2 тонни, торфу 84,5 тонн і дров – 40 куб. метрів.

У зв'язку з відсутністю опалення і низькою температурою виключена можливість будь-якої творчої роботи наукових робітників музею, які примушені шукати притулку для роботи. Отже дирекцією музею не прийняті своєчасно заходи для нормального опалення приміщення. Вартість ремонту опалювальної системи становить 59 400 крб.

II. Кадри

Починаючи з 1944 року, кадри музею збільшувалися в залежності від поставлених перед музеєм завдань.

На I.I-1947 року в штаті музею нараховується 65 осіб, в числі наукових робітників – 32 чол., з них:

¹⁴⁵ Березовська Ніна Яківна (1903–?) – навчалася в Радпартшколі на факультеті пропаганди у Вінниці, згодом перевелася на історичний факультет КДУ, який не закінчила. У 1938–1939 рр. – екскурсоводка в Музеї Революції в Києві. У 1939–1940 рр. – наукова співробітниця фондів. Згодом працювала на посаді наукового співробітника відділу капіталізму ЦІМ. У серпні 1941 р. виїхала в евакуацію. У 1941–1942 рр. – завідувачка шкільної бібліотеки в м. Бухарі. 1944 р. повернулася до Києва. У 1945–1947 рр. – інспекторка Управління музеїв Комітету у справах культурно-освітніх установ, звільнена через скорочення штатів. 1946 р. закінчила історичний факультет Вечірнього університету марксизму-ленінізму. Із 15.04.1947 р. – завідувачка масового відділу ДРІМ, див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 5. – Арк. 1–5; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 261.

¹⁴⁶ В оригіналі слово «Київі».

	За штатом	Фактично
Учений секретар	1	-
Головн. хран. фондів	1	1
Зав. відділами	10	10
Зав. секторами	2	-
Ст. наук. робітників	8	8
Наукових робітників	10	10
Всього	32	29

Щодо складу кадрів, слід відмітити, що переважна більшість наукових робітників музею – випускники вищих закладів 1939–45 років /17 чол./, які ще не набули музейного досвіду. Наукових робітників, що мають стаж роботи понад 5 років, всього 3 чол.

Незважаючи на відсутність достатнього досвіду музейної роботи в молодих наукових робітників, більшість з них вела значну роботу по окремих відділах і відноситься ретельно до покладених на них завдань по відновленню роботи музею. Разом із цим дирекція музею допустила ряд помилок під час підбору й комплектування кадрів.

Дирекція недостатньо займалася вивченням придатності кожного, зокрема робітників в умовах музею, наслідком чого до музею були прийняті на роботу особи, що не мають відповідної освіти й нічого спільного з музейною роботою не мають, а саме тов. Поліщук – Зав. відділом масової політичної роботи – закінчила музшколу в 1939 році, з роботою не справляється. У музеї виконує роботу по обліку кадрів.

Тов. Маненко – закінчила планово-економічний інститут. Працює в музеї з 1944 року. Досить часто виконувала різні господарчі завдання музею /закупка меблів тощо/. Крім того, у музеї працювали особи, що не заслуговували політичного довіря, які під час німецької окупації працювали в музеї /Мамонов, Парсунько/. Мамонов у практичній своїй роботі допустив ряд буржуазно-націоналістичних помилок. У кінці 1946 р. за пропозицією Управління музеїв Мамонов і Парасунько звільнені з музею. Із 65 співробітників музею – 33 чол. залишились на тимчасово окупованій німцями території.

III. Структура музею і науково-дослідна робота

За структурою музей розподіляється на відділи:

- а/ Докласового суспільства – Зав. відділом т. Шовкопляс.
- б/ Скіфії та грецьких міст Північного Причорномор'я – Зав. відділом тов. Фабриціус.
- в/ Київської Русі – Зав. відділом т. Лінка.
- г/ Історії України XV–XVIII ст. ст.
- д/ Історії України XIX ст. ст. – Зав. відділом т. Компан.
- е/ Великої Жовтневої соціалістичної революції та соц. будівництва – Зав. відділом тов. Каган.
- ж/ Великої Вітчизняної війни – Зав. відділом т. Попенко.
- з/ Етнографії.
- и/ Масової роботи – Зав. відділом т. Поліщук.

Перед музеєм у 1946 році було поставлене завдання відкрити експозицію трьох відділів – докласового суспільства, Скіфії та грецьких міст Північного При-

чорномор'я, Київської Русі, виставки «Київ у Великій Вітчизняній війні» і виставки етнографічної, як наслідок всієї роботи попередньої трьох років.

Комісія відмічає, що дирекція музею із цим головним завданням не повністю справилась і не спрямувала роботу всього колективу на своєчасне виконання цього завдання, хоча в цих відділах проведена значна робота науковими працівниками.

а/ Відділ докласового суспільства

Складений експозиційний план відділу з доповненнями інституту археології Академії Наук УРСР затверджений науково-методичною радою музею та Комітетом у справах культурно-освітніх установ. Закінчено монтування основних розділів експозиції. Експозиція поповнена матеріалами археологічних експедицій 1945–46 року /Дніпровської, Усатівської та Дністровської/, в яких приймали участь робітники відділу. Значна робота проведена робітниками відділу в фондах по впорядкуванню археологічних матеріалів з експедицій за минулі роки та наукового вивчення і дослідження їх. У відділі в основному закінчена робота по підготовці експозицій до відкриття.

б/ Відділ «Скіфія та грецькі міста Північного Причорномор'я»

Цей відділ опинився в скрутному стані з приводу відсутності достатньої кількості експонатів для експозиції та певного кадру фахівців. Незважаючи на це, наукові співробітники відділу /Рассадович, Меляницька¹⁴⁷, Старосельська¹⁴⁸/, при допомозі консультантів – члена-кореспондента Академії Наук УРСР проф. Славина й кандидата історичних наук Фабриціус, добилися значних успіхів у доборі понад 1200 експонатів на місці й шляхом придбання експонатів, участю в експедиціях та в інших музеях України. Відділом проведена робота по монтажу експонатів й оформлення експозицій. Експозиційний план відділу був затверджений науковою радою музею та Комітетом у справах культурно-освітніх установ. На день обстеження виявлено, що відділ може бути прийнятий до відкриття, за винятком окремих дрібних недоробок.

в/ Відділ «Київська Русь»

На протязі 1946 року закінчено опрацювання експозиційного плану, відповідно до якого науковими робітниками розібрано багато експонатів, з яких відібрано для експозицій понад 5000. Наукові робітники відділу брали активну участь в експедиціях Інституту Археології Академії Наук УРСР. Відділ слід вважати підготовленим до відкриття.

г/ Відділ Великої Вітчизняної війни

У цьому відділі опрацьовано експозиційну виставку «Київ у Великій Вітчизняній війні». Ця виставка доповнюється розділом «Молодь України у Великій

¹⁴⁷ В оригіналі помилково вказано «Меляницька».

¹⁴⁸ Старосельська Євгенія Веніамінівна (1905–?) – історикня, 1935 р. закінчила історичний факультет Харківського державного університету. Працювала в різних установах, зокрема викладала історію в середній школі. 1944 р. зарахована до ДРІМ на посаду старшого наукового робітника відділу «Скіфія». Згодом призначена зберігачкою фондів відділу. Із 1945 р. – завідувачка відділу «Скіфія». 1946 р. звільнилася у зв'язку з переїздом до м. Львова за місцем роботи її чоловіка, див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 3. – Арк. 27–33; Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота... – С. 257.

Вітчизняній війні». Експозиційний план виставки складений за участю консультанта т. Руднева /комісія Великої Вітчизняної війни/. Комісія відмічає, що наукові робітники відділу зробили чимало для збирання експонатів, особливо зав. відділом т. Попенко¹⁴⁹, але виставці багато бракує матеріалів – експонатів для її відкриття. Крім того, зовсім відсутнє для експозицій устаткування /вітрини, шафи, підставки тощо/, в зв'язку з чим не можна вважати цю виставку готовою для відкриття. Дирекція музею цьому відділу приділяла недостатню увагу й не забезпечила його відкриття.

д/ Відділ етнографії

Цей відділ, очолюваний в свій час Мамоновим і Парасунько, розробив експозиційний план виставки на тему: «Пережитки матеріальної культури дореволюційного села Старосілля». У розробці цієї теми Зав. Відділом Мамонов і науковий робітник Парасунько допустили грубі політичні помилки й намагалися протаскувати буржуазно-націоналістичні тлумачення про безбуржуазність Українського народу. У цій темі не було показано диференціації дореволюційного села. Після звільнення з роботи Мамонова й Парасунько відділ фактично не існує, і колекція експонатів не опрацьована.

е/ Відділ Великої соціалістичної революції та соцбудівництва

У відділі експозиційного плану не розроблено і досить повільно відбувається збір матеріалів. Зав. відділом т. Каган розробила експозиційний план по темі «Київ напередодні Великої Вітчизняної війни», а науковий співробітник Коган розробила тематичний план по темі «УРСР у період боротьби за завершення соціалістичного будівництва й проведення Сталінської Конституції». По цій темі розроблений план експозиції та проводиться збір експонатів. Науково-дослідча робота в цьому відділі проводиться на низькому рівні.

ж/ Відділ історії України XV–XVIII ст. ст.

Експозиційний план по темі «Україна кінця XV–XVIII ст. ст.», розроблений науковими робітниками товаришами Розановою і Сидоренком¹⁵⁰, до цього науково-методичною радою музею не розглянутий. Відділом провадиться наукова інвентаризація експонатів і складається колекційний опис на археологічні матеріали XIV–XVII ст. ст. Науково-дослідна робота в цьому відділі перебуває в незадовільному стані. Питанням укомплектування фондів дирекція музею не приділяла потрібної уваги. Такий самий стан має місце й у відділі історії України XIX ст.

з/ Відділ масово-політичної роботи

За 1946 рік проведено 35 екскурсій по стародавньому та соціалістичному Києву¹⁵¹. Всього відвідувало 1098 чол. Організовано лекції на підприємствах і в установах м. Києва силами наукових робітників музею на теми: «Історія Києва», «Богдан Хмельницький», «Квітневі тези В. І. Леніна» та інш[і]. Зав. відділом т. Поліщук розробила експозиційні плани на дві виставки до трьохрічного ювілею звільнення Києва від німецьких загарбників і 4-ї Сталінської п'ятирічки, але ці виставки не були організовані. Пересувні виставки на підприємствах не були організовані,

¹⁴⁹ В оригіналі помилково вказано «Папенко».

¹⁵⁰ В оригіналі помилково вказано «Сидоренко».

¹⁵¹ В оригіналі тут і надалі помилково зазначено «Київу».

зовсім відсутня науково-освітня пропаганда. Путівник по місту не розроблений. Відділ зі своєю роботою не справляється.

Молоді кадри наукових робітників потребують повсякденної допомоги й керівництва в роботі, однак директор музею т. Миколаєнко та заступник директора по науковій частині тов. Бондар кволо керують і недостатньо оказують допомогу молодим кадрам наукових робітників у здійсненні їх планів і їх науковому рості.

IV. Фінансово-господарча діяльність

Перевіркою бухгалтерської документації за час із 1.IV по 31.XII-1946 року та окремих документів за 1944–1945 роки та січень місяць 1947 року виявлено наступне:

1. Виконання бюджету за 1946 рік /у тис. крб/

ст. ст.	Назва видатків	Затверджено остаточно за кошторисом 1946 р.	Фактично витрачено
1.	Зарплатня	562,0	599,0
2.	Нарахування	27,4	25,7
3.	Канц[елярські] госп[одарчі] видатки	143,7	130,3
4.	Відрядження	14,5	11,5
5.	Наук. дослід. робота	133,0	165,3
7.	Придбання книг	17,0	20,5
11.	Придбання експонатів	450,0	423,7
12.	Придб[ання] госп[одарського] обладн[ання]	177,0	124,9
14.	Позалім[ітний] ремонт	95,0	105,5
	Разом:	1669,6	1606,4
13.	Кап[італьний] ремонт	300,0	257,8
	УСЬОГО	1969,6	1864,8

По виконанню бюджету за 1946 рік виявлено такі от¹⁵² порушення:

По ст. 1 – зарплата. Перевитрачено проти затверджених за кошторисом 37,0 крб внаслідок перевитрат по безлюдному фонду сплати компенсації за профвідпуск, як наприклад:

1.	Директору т. Миколаєнко	крб	3666-45 к.
2.	Головному бухгалтеру тов. МОЛЧАНОВІЙ	[крб]	1351-87 к.
3.	Зав. відділом т. Попенко ¹⁵³	[крб]	612-00 к.
4.	Комірникові /реставратору/ – тов. Зозулі	[крб]	612-00 к.
5.	Фотографу	[крб]	305-00 к.
	Разом:		6479-56 к.

¹⁵² Слово «от» дописано зверху чорнилом.

¹⁵³ В оригіналі помилково вказано «Папенко».

По ст. 3 – канц[елярські] госп[одарчі] видатки – перевитрачено на опалення – 12,9 тис. крб, на привозку експонатів – 8,7 тис. крб і сплачено штрафу за перевитрату електроенергії – 3,0 тис. крб, а разом – 24,6 тис. крб.

По ст. 5 – науково-дослідна робота – не освоєно 17,7 тис. крб.

По ст. 11 – придбання експонатів – не освоєно 26,3 тис. крб.

По ст. 12 – придбання обладнання – не освоєно 52,1 тис. крб, при умові, коли протягом року бюджет музею зменшено на 300,0 тис. крб.

На 1.I-1947 року музей має дебіторської заборгованості в сумі 73,1 тис. крб, як наприклад: Київпаливо за вивезене паливо – 30,9 тис. крб, різні особи за нездані замовлення на суму – 13,2 тис. крб та інш[е].

По ст. 14 – позалімітний ремонт – витрачено згідно складеної умови з бригадою слюсарів в особі бригадира Стрена за ремонт центральної системи опалення, водогону та каналізації – 59,4 тис. крб.

Роботу прийнято згідно акту від II.VII-1946 року. Гроші сплачено повністю, але система опалення попрацювала з місяць і вийшла з ладу, зараз не працює.

По ст. 13 – кап[італьний] ремонт. За умовою з трестом оздоблювальних робіт переведено ремонт будинку на суму 257,7 тис. крб, але ремонт не закінчено й виконано неякісно, навіть не всі вікна зашкляні, частина відремонтованої площі зіпсована, у зв'язку з недоробками водогону.

V. Фонди

Облік та збереження фондів музею в незадовільному стані. Приміщення фондів, яке складається з однієї кімнати в 50 кв. метрів, зовсім не відповідає своєму призначенню та не обладнане. У цій кімнаті знаходяться всі види музейних експонатів, що позбавляє можливості забезпечити потрібні умови для збереження окремих видів експонатів. Кімната, де зберігаються фонди, не забезпечена достатньою кількістю ґрат на вікнах, вхідні двері не пристосовані й не оббиті залізом. Облік фондів у занедбаному стані, книги обліку ведуться неохайно, в яких багато виправлень без оговорок, книги не прошнуровані й не скріплені печаткою. Лише за останній час перевадилась робота по очистці фондів від забруднення /картин, портретів, зброї та експонатів з дерева/, відреставровано 31 картину й 21 експонат з кераміки, на що витрачено 16815 крб, обладнано шафи для збереження окремих видів експонатів. Разом з цим в музеї немає єдиного керівництва й відповідальності за фонди, а саме: на посаді головного охоронника фондів працює тов. Шевченко, яка за існуючої в музеї практики по суті фондами не займається та не відповідає за них. За фонди археологічних відділів відповідають безпосередньо Зав. відділами. Утворена посада Зав. фондами, яку займає тов. Саїтов і відає основними фондами музею. Нумізматика й особливо цінні унікальні речі перебувають на схороненні в заступника директора по науковій частині тов. Бондаря. До січня міс[яця] 1946 року облік цінностей та експонатів вели лише в себе в книзі т. т. Саїтов і Бондар. Цей облік бухгалтерією не контролювався, і інвентарна книга зав. фондами, як вище зазначено, перебуває в неохайному вигляді, мається багато виправлень, помарок та навіть деякі листки заклеєні.

Лише 15 січня 1946 року за настирливими вимогами головного бухгалтера музею експонати взяті на баланс з умовною оцінкою. Зараз бухгалтерія веде загальний облік експонатів кількісно й сумарно, а детально експонати обліковуються Зав. фондами.

Поступаючі експонати оформлюються актами й беруться на облік, але експонати, що поступають до музею безкоштовно, не всі обліковуються завдяки протидіям з боку заступника директора тов. Бондаря, який вважає, що речі, поступаючі безкоштовно, не повинні оцінюватися та перебувати на обліку в бухгалтерії. Так виявлено в нього не обліковані бухгалтерією медалі, одержувані від Лейпцигського підпілля, рушниця та меч – подарунки генерал-полковника Катуківа, та нумізматики в кількості 12 кгр., що поступила до музею ще в серпні міс[яці] 1946 року.

На 1.1.-1947 року інвентаризація музейних фондів не переведена.

Завдяки тому, що в музеї існувала безвідповідальність у справі охорони та обліку фондів, стали можливими випадки:

1. У 1945 році під час прийому від музею Українського мистецтва великої кількості картин /б[увшої] власності Київського державного історичного музею, акта прийому картин немає, а в музеї оприбутковано 576 картин по акту інвентаризації експонатів музею від 15 січня 1946 року – тоді ж складено опис картин в книзі/ – 4 картини, а саме:

1. Портрет Богдана Хмельницького¹⁵⁴, розміром 65 × 51 за № 2022,
2. Портрет гетьмана Скоропадського¹⁵⁵, розм[іром] 54 × 66 за № 2200,
3. Портрет гетьмана Мазепи, розм[іром] 54 × 63 за № 1000 та [4] портрет гетьмана Полуботка за № 1022 – не були оприбутковані, а попали до директора музею т. Миколаєнко.

В серпні міс[яці] 1945 р. під час перебування т. Миколаєнко в м. Дніпропетровську складено акт від 28.VIII-45 року за підписами тов. Миколаєнко, зав. фондами Дніпропетровського музею т. Красицької, науковим робітником Київського історичного музею т. Мовша про закупівлю в м. Дніпропетровську в гр. Остапенко І. С., військовий білет № 170535 без зазначення його адреси, портрета Богдана Хмельницького на суму 2000 крб. Означену суму проведено при авансовому звіті т. Миколаєнко за відрядження до Дніпропетровська. При представленні вищезазначеного портрета до музею він був обізнаний заступником директора по науковій частині тов. Бондарем як власність музею.

2. Директором музею тов. Миколаєнко видано портрет гетьмана Скоропадського своїй знайомій гр. Вичау¹⁵⁶ для здачі на комісію до Київської комісійної крамниці по Червоноармійській вулиці із запискою про те, що історичний музей цей портрет купить. Комісійна крамниця прийняла цей портрет на комісію за 3200 крб. У лютому міс[яці] 1946 року за розпорядженням директора музею т. Миколаєнко цей портрет закуплено музеєм через наукового робітника музею Величко за 4000 крб. При доставленні цього портрета до музею він також був обізнаний тов. Бондарем як власність музею. Щоб замести сліди цього вчинку, тов. Миколаєнко передає 3200 крб гр. Вичау, а та повертає їх поштовим переказом в адресу музею з м. Харкова у квітні міс[яці] 1946 р. Також гр. Вичау пише листа до музею про те, що закупила цей портрет в Києві на Володимирському базарі в якогось червоноармійця за 200 крб, що вона здала його на комісію, але, дізнавшись про те /?!, що портрет украдено в музеї, вона повертає гроші музею /лист гр. Вичау до цього додається/¹⁵⁷. Після цього не стало можливим реалізувати останні два портрети,

¹⁵⁴ Портрет зберігається в НМІУ (інв. № М-579).

¹⁵⁵ Портрет зберігається в НМІУ (інв. № М-607).

¹⁵⁶ Вичау (Вичау) Ліля Карлівна проживала за адресою: м. Харків, вулиця Дівоча, 5, квартира 3. Працювала в Укргеологоруд (за адресою: м. Харків, вулиця Лермонтівська 25), див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-д. – Спр. 54. – Арк. 17.

¹⁵⁷ Див. документ № 5.

і вони разом із шафою, що стояла в кабінеті в т. Миколаєнко, переносяться до бібліотеки, де виявляються незабаром останні два портрети, які до цього часу не оприбутковані. 11.I-1947 року тов. Миколаєнко вносить до каси музею 2000 крб при такій письмовій заяві «Главному бухгалтеру. Прошу прийняти 2000 руб. за портрет – возврат списанный с подотчета в 1946 г. – 30.IX /поездка в Днепропетровск/ 7.I-47. г. Николаенко». Сума у 2000 крб оприбуткована по касі музею 7.I-1947 р.

3. У серпні міс[яці] 1945 року прибули до музею експонати від генерал-полковника Катуківа. Жодного документа, підтверджуючого фактичну кількість одержаних речей, нема. У бухгалтерських документах по авансовому звіту Миколаєнко від 12.VIII-45 року виявлено розписку шофера генерал-полковника Катуківа Оленіна Олега Васильовича в одержанні 1250 крб за доставку із Дрездена до Києва таких речей: шинель, чоботи, валенці, шапка, зброя, амуніція. З доданої до цього довідки головного охоронника фондів т. Шевченко видно, що 3.X-1945 року оприбутковано по фондах: 1/ шинель, 2/ шапку, 3/ штани, 4/ китель, 5/ валенці. 2.IX-1946 року, тобто через 11 місяців, оприбутковано додатково: 1/ чоботи, 2/ тесак артилерійський, здані особисто тов. Миколаєнко. Рушниця та меч виявлені під час обстеження у фондах, що перебувають у віданні заступника директора тов. Бондаря /до цього часу не оприбутковані/, а з амуніції нічого не оприбутковано. У фондах музею було два мотоцикла, зараз є в наявності один, а одного видано, згідно заяви т. Миколаєнко, Накромату Освіти УРСР.

У квітні міс[яці] 1946 р. прийнято музеєм від ЦК ЛКСМУ виставку «Молодь України в Вітчизняній війні». Ніякої документації, стверджуючої про фактично прийняті речі, у музеї нема. Складено однобічні акти від 22.IV-46 року співробітниками музею про одержання Зав. фондами Саїтовим 2348 шт. експонатів, від 18/IV-46 року про одержання 12 шт. експонатів тов. Бондарем та від 30.IX-46 р. складеного пом[ічником] директора по господарчій частині Вайманом, комірником Зозулею та завгоспом Якусевичем про одержання меблі й устаткування в кількості 29 шт.

Під приводом розвантаження та відбору експонатів – гравюр, картин і книг, виписано та видано через гр. Вичау 4000 крб, а саме:

29.XII-45 р.	к/ор № 632	– 800 крб
31.XII-45 р.	к/ор № 637	– 2000 [крб]
24.I-46 р.	к/ор № 19	– 1200 [крб]

У кінці 1944 р. заступника директора по науковій частині т. Бондаря було відряджено до м. Уфи за експонатами. Після повернення з відрядження для покриття перевитрат по відрядженню ним одержано 1500 крб через його племінницю Бондар Г. начебто за виконану роботу по чистці зброї та нумізматики.

ШТАТНА ДИСЦИПЛІНА

Затверджено музею Держ[авною] штатною комісією при Раді Міністрів СРСР штат у кількості 80 штатних одиниць. На 15.08.1946 р. скорочено 3 посади, які вакантні, а саме: посада пом[ічника] директора по господарчій частині, посада комірника й посада шофера, з тої причини, що виконуючі вищезазначені обов'язки незаконно утримувалися за рахунок ученого секретаря, реставратора та слюсаря. На посаді столяра утримується агент постачання, на посаді Зав. відділом протягом 2,5 міс[яців] утримувався завхоз-комендант, на посадах наукових робітників утримуються інженер по техдогляду й слюсар-механік опалювальної системи. На день

обслідування із 77 штатних одиниць не заміщено 2 посади наукових робітників, дві посади техробітників та утримуються не за призначенням 6 штатних одиниць.

Закупівля та доставка меблі з м. Львова

Витрачено музеєм на закупівлю меблі-експонатів у м. Львові – 62,6 тис. крб, в тому числі на меблі-експонати – 18,2 тис. крб, на меблі для обладнання – 34,4 тис. крб та витрати по доставці 10000 крб. Згідно акта та рахунків на зазначену суму одержано 104 одиниці меблі та експонатів, яку заінвентаризовано по музею. Перевіркою встановлено, що не вся закуплена мебля поступила до музею, а частина потрапила поза музей, наприклад – науковий робітник /б[увша] секретар парторганізації музею тов. Кушко/ одержала одну шафу, стіл круглий і чотири крісла, які на балансі музею не значаться та по музею не оприбутковані. Ця мебля перебуває у тов. Кушко протягом двох років. Безпосередньо закупкою та доставкою меблі займалася т. Миколаєнко й співробітник музею т. Маменко.

Виплата по трудових умовах

Велика кількість робіт виконується для музею приватними особами по трудових умовах за надзвичайно високими розцінками, наприклад:

1. 10.IV-46 р. сплачено інженеру Анцеву з бригадою 3200 крб за виготовлення креслюнків освітлювальної системи.
2. Сплачено 12.X-46 р. м/ор № 23 за розвантаження з вагона до площадки та вивантаження в комори 70 місць – 1260 крб.
3. Сплачено за вскриття грошової каси 1.IV-46 р. 1700 крб.
4. Сплачено гр. Еймону за акварелі 10.VI-46 року без дозволу управління музеїв 2200 крб.
5. Сплачено в грудні міс[яці] 1946 р. к/ор № 330 шести техробітницям музею за натірку підлоги – 2500 тис. крб та інш[е].

Крім того, мається ряд умов на виплату за різні роботи різним особам на значні суми, наприклад:

1. Художнику Погребняку – за виготовлення паспорту 4500 крб.
2. [Художнику] Селівачову – за 3840 знаків для експонатів – 960 крб.
3. Йому ж за 6800 знаків – 2040 крб.
4. Художнику Кучеренку – за 500 шт. ілюстрацій – 10550 крб.
5. Йому ж за паспарту – 11350 крб.

Наведені факти свідчать про те, що директор музею тов. Миколаєнко не зробила для себе необхідних висновків, що виникають із вказівок Комітету по акту ревізії від 15.VI-46 р., а продовжувала проводити незаконні видатки, чим і надалі порушила державну фінансову дисципліну.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Стан роботи в музеї в цілому незадовільний. Директор музею тов. Миколаєнко й зам. директора по науковій частині тов. Бондар не забезпечили постійного керівництва й практичної допомоги кадрам наукових робітників, наслідком чого науково-дослідна робота в музеї на низькому рівні.

Вдруге заплановані до відкриття на початку 1946 р. відділи музею /докла-сового суспільства, Скіфії та грецьких міст північного Причорномор'я, Київської Русі та виставок «Київ у Великій Вітчизняній війні» й етнографії/ до цього часу повністю не закінчили підготовчих до відкриття робіт. Такий стан у великій мірі

відчувається у відділі «Велика Вітчизняна війна», а відділ етнографії фактично перестав існувати.

За останні роки історичний музей не дав жодної наукової продукції, жодної наукової статті в радянській науково-періодичній пресі.

Дирекція музею не спрямувала колектив наукових працівників на розв'язання ряду основних проблем радянського музеєзнавства, на дослідження окремих актуальних питань історії України й висвітлення їх в музейній експозиції.

Науково-освітня пропаганда музею в незадовільному стані. Керівництво музею не організувало популяризацію матеріалів 4-ї Сталінської п'ятирічки й виборчої кампанії до Верховної Ради УРСР.

Добором і розстановкою кадрів наукових робітників керівництво музею недостатньо займалося, унаслідок чого в музей попали робітники, які не мають досвіду й відповідної підготовки до роботи в музеї /МАНЕНКО, ПОЛІЩУК та інш[і]/. Недостатньо організована робота по підвищенню ідейно-політичного рівня музейних кадрів та їх ділової кваліфікації.

Директор музею тов. МИКОЛАЄНКО і заст. директора по науковій частині тов. БОНДАР усунулися від цієї важливої ділянки роботи, унаслідок чого серед колективу наукових робітників мають місце нездорові настрої та склоки, низька трудова дисципліна. Усе це відбилося на якості роботи музею в цілому.

У колективі музею дуже кволо розгорнута критика й самокритика.

Фонди музею зберігаються в незадовільному стані, приміщення не пристосовані й не обладнані для збереження фондів. Недостатньо ведеться наукова обробка фондів /складання каталогів і картотеки/.

У заст. директора по науковій частині тов. БОНДАРЯ, у віданні якого частина цінностей музею, шкідлива практика – заперечення брати на бухгалтерській облік цінності, що надходять до музею безкоштовно. Головний охоронець фондів при існуючій в музеї практиці фактично від відповідальності за фонди усунений. Облік фондів у незадовільному стані, наслідком чого директор музею тов. МИКОЛАЄНКО привласнила чотири музейні картини, дві з яких продала музею.

У музеї практикується прийом фондів та експонатів без документів, а лише однією актами /подарунки від генерал-полковника Катукіна, портрети від музею Українського мистецтва, виставка «Молодь України у Великій Вітчизняній війні»/.

Директор музею тов. Миколаєнко припустила порушення фінансової дисципліни:

1. Витратила багато коштів на виплату різним особам за різні роботи по надзвичайно високим цінам.

2. Незаконно оплатила тов. БОНДАРЮ 1500 крб у покриття перевитрат по відрядженню до м. Уфи.

Крім того, тов. МИКОЛАЄНКО незаконно одержала через гр. ВИЧАУ за невиконану роботу 4000 крб та допустила видачу музейної меблі науковому робітникові тов. КУШКО, не оприбуткованої по музею.

Опалювальна система в зв'язку з безгосподарчим станом музею вибула з строю, і на сьогодні приміщення музею не опалюється.

Комісія вважає за необхідне:

Директора музею тов. МИКОЛАЄНКО Г. А. за незабезпечення керівництва музеєм, за зловживання /за привласнення чотирьох картин, з яких дві з них були продано/, за одержані через підставну особу гром[адянку] ВИЧАУ 4000 крб і грубе порушення державної фінансової дисципліни – з роботи зняти та справу передати слідчим органам.

Запропонувати тов. МИКОЛАЄНКО повернути музею 4000 крб, одержаних нею через гром[адянку] ВИЧАУ, та 800 крб різницю між продажом і купівлею картини, а разом 4800 крб.

Заст. директора по науковій частині тов. БОНДАРЯ за те, що не забезпечив керівництва науково-дослідною та експозиційною роботою музею, та протидію в справі бухгалтерського обліку фондів, що надходять до музею безкоштовно, і одержання незаконних 1500 крб начебто за виконану роботу – оголосити сувору догану. Попередити тов. БОНДАРЯ, що в разі він не забезпечить в найближчий час покращення наукової роботи музею, він буде знятий з посади.

Запропонувати тов. БОНДАРЮ повернути до каси музею незаконно одержану суму – 1500 крб.

Запропонувати новопризначеному директору музею в найближчий час провести такі міроприємства:

По кадрам:

а/ Пом[ічника] Директора по господарчій частині тов. Ваймана за бездіяльність у справі забезпечення відділів потрібними матеріалами для експозиції та несвоєчасного заводу палива з роботи звільнити.

б/ Звільнити від роботи наукових робітників т. т. Маненко та Поліщук як незнаючих музейної роботи та які не забезпечують ділянки, на яких вони працюють.

в/ Зав. фондами тов. Саїтова перевести на посаду наукового робітника, встановивши повну відповідальність за фонди головного хранителя фондів.

г/ Укомплектувати посади вченого секретаря та посади зав. секторами кваліфікованими робітниками.

Новопризначеному директору музею провести ряд семінарів з науковими робітниками по підвищенню їх ділової кваліфікації та переглянути розстановку людей по відділам, враховуючи при цьому здібності та знання робітників.

Підібрати кращих людей для дисертаційної роботи й надати їм максимальну допомогу в роботі над дисертаціями. Систематично провадити роботу по підвищенню ідейно-теоретичного рівня робітників.

Широко розгорнути критику й самокритику в колективі.

По науково-дослідній роботі:

Запропонувати директору музею переглянути експозиційні музейні плани у світлі рішень ЦК ВКП/б/ і ЦККП/б/У про ідеологічну роботу. Виявлені помилки обговорити на засіданні наукових робітників і внести відповідні зміни в експозиційні плани.

Залучити до роботи в музеї Інститут Історії і археології Академії Наук та кафедри історії Київського Державного Університету.

Налагодити зв'язок і обмін досвідом роботи із центральними музеями Москви й Ленінграда.

Розробити план науково-дослідної роботи на 1947 р., погодивши його з Інститутом Академії Наук УРСР.

Закріпити теми наукових робіт за кожним науковим робітником і надати їм допомогу консультантами Академії наук у розробці тем.

Розробити методички по експозиції відділів і путівник по експозиції музею.

Організувати експедиції для збору матеріалів для відділів Великої Вітчизняної війни та соцбудівництва.

По масово-політичній роботі:

Запропонувати директору музею організувати пересувні виставки по окре-

мих темах історії. Історії Великої Вітчизняної війни, про п'ятирічний план відбудови й розвитку народного господарства СРСР і УРСР, на підприємствах і установах м. Києва.

Скласти на 1947 р. план екскурсійної роботи по м. Києву й розробити Путівник по місту та методички по окремих історичних місцях.

По фондах:

Зобов'язати директора музею впорядкувати збереження фондів, забезпечити приміщення фондів шклом, шафами й сейфами.

Негайно приступити до наукової обробки фондів і впорядкувати облік фондів музею.

По господарчій роботі:

Зобов'язати директора музею прийняти заходи щодо приведення опалювальної системи в порядок та опалення приміщення музею.

Відібрати всю меблю музею, що видано в тимчасове користування, та меблю, що незаконно знаходиться в наукового співробітника Кушко, а також мотоцикл у т. Бухало.

По штатах:

Директору музею зробити переміщення в посадах відповідно штатного розпису.

Голова комісії
Члени комісії

/Петлюк А.А./
/Северинський/
/Березовська/
/Куц/
/Павленко/

Оригіналові відповідає
Зав. Секретаріатом Комітету
У справах культуросвітніх установ УРСР

/Коноваленко/¹⁵⁸

*Копія, машинопис.
НА НМІУ, ф. р-1260, оп. 1-л, спр. б/н.*

¹⁵⁸ Власноручний підпис Коноваленка й печатка.

4. Постанова Комітету в справах культурно-освітніх установ (Київ, 17 лютого 1947 року)

ПОСТАНОВА КОМІТЕТУ В СПРАВАХ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ УСТАНОВ УРСР

17-го лютого 1947 р.

Про наслідки обстеження і фінансової ревізії
Київського Державного історичного музею

1. Проведеним комітетом обстеженням і фінансовою ревізією Київського Державного історичного музею виявлено наявність у науковій роботі й господарчо-фінансовій діяльності музею багато істотних недоліків та грубих порушень державно-фінансової дисципліни.

2. Директор музею тов. МИКОЛАЄНКО Г. А. й Заст[упник] Директора музею по науковій частині тов. БОНДАР І. В. не забезпечили належного керівництва науково-дослідною та експозиційною роботою музею, недостатньо подавали практичну допомогу науковим працівникам музею, погано керували й контролювали їх роботу, не спрямували колектив наукових працівників на розв'язання основних проблем радянського музеєзнавства, на дослідження та наукове опрацювання фондів, внаслідок чого науково-дослідна робота в музеї перебуває на низькому рівні.

3. До цього часу не всі відділи музею опрацювали тематичні й експозиційні плани. За останні роки Київський історичний музей не виготовив і не надрукував жодної наукової праці. Вдруге заплановані до відкриття на початку 1946 року відділи музею – «Докласового суспільства», Скіфії та грецьких міст Північного Причорномор'я, Київської Русі, виставки «Київ у Великій Вітчизняній війні» й етнографії повністю до відкриття не підготовлені.

4. У Київському історичному музеї грубо порушуються вказівки Комітету про впорядкування обліку, інвентаризації та зберігання музейних цінностей. До цього часу значна кількість музейних експонатів не оцінена й не взята на баланс, книги обліку цінностей не пронумеровані, не пропечатані сургучною печаткою та ведуться неохайно; приміщення, де зберігаються цінності, відповідно не обладнані, експонати та речі, що надходять до музею, не завжди оформлюються належними актами й заносяться в облікові книги, немає єдиного адміністративного керівництва фондами й відповідальності за їх зберігання.

5. Внаслідок незадовільно поставленого обліку фондів і відсутності потрібного контролю за їх зберіганням директор музею тов. Миколаєнко Г. А. приховала від інвентаризації повернуті музеєм Українського Мистецтва чотири картини й через підставних осіб одну картину здала на комісію, а на другу склала фіктивний акт про придбання картини у приватної особи, за що одержала 5200 крб. Означені картини були пізніше пізнані як власність Київського історичного музею та повернуті до його фондів.

Не зважаючи на те, що тов. Миколаєнко Г. А. через деякий час повернула в касу музею одержані за картину гроші й, за її поясненням, зробила ці фіктивні операції не з корисною метою, а для покриття витрат, не передбачених кошторисом і державними нормативами, вона як керівник установи зробила злочин.

6. Комітет відмічає, що в Київському історичному музеї й на сьогодні мають місце факти порушення фінансової дисципліни та викрита у свій час ревізією ан-

тидержавна практика незаконного витрачання державних коштів /оплата виконаних робіт приватними особами по високим розцінкам та інші/. Під приводом розвантаження та відбору експонатів виписано Вичау 4000 крб. Має місце довготривале й незаконне користування окремими науковими працівниками /тов. Кушко/ меблею, що належить музею.

7. У зовсім незадовільному стані знаходиться господарча частина музею. Пом[ічник] директора музею по господарчій частині тов. Вайман не забезпечив проведення доброякісного ремонту, центрального опалення, водогінної магістралі, не заготовив і не завіз потрібну кількість палива, не створив потрібних умов для роботи працівників і внаслідок проявленої халатності допустив розможення опалювальної системи, яка зовсім вибула з ладу.

8. Керівництво музею недостатньо займалося питаннями підбору й правильної розстановки наукових працівників, внаслідок чого до музею попали випадкові особи, які нічого спільного не мають з музейною роботою як за своєю освітою, так і щодо ділової кваліфікації /Маненко, Поліщук/. На низькому рівні поставлена в музеї трудова й державна дисципліна, відсутня критика й самокритика.

9. Заступник директора музею по науковій частині т. Бондар І. В. не очолив керівництва науковою роботою, не забезпечив своєчасне складання тематично-експозиційних планів відділів, не впорядкував облік та інвентаризацію фондів, протидіяв справі бухгалтерського обліку фондів, які поступали в музей без коштовно, що, у свою чергу, може створювати певні умови для зловживань.

10. Комітет відзначає недостатнє керівництво й контроль за роботою Київського історичного музею з боку Управління музеїв Комітету та відсутність належного контролю з боку Центральної бухгалтерії, яка під час ревізії в 1946 р. не зуміла викрити фіктивні операції з боку директора музею тов. Миколаєнко Г. А.

Виходячи з цього, Комітет Ухвалює:

1. Акт комісії по обстеженню та фінансовій ревізії Київського державного історичного музею – ЗАТВЕРДИТИ.

2. Тов. Миколаєнко Г. А., яка допустила безгосподарність, грубо порушила державно-фінансову дисципліну, зробила фіктивні операції з картинами музею, що межує з державним злочином, не забезпечила керівництва музеєм і не виправдала себе на цій роботі, – з роботи директора Київського державного історичного музею зняти. Зробити на тов. Миколаєнко нарахування в сумі 4800 крб за незаконно витрачені державні кошти.

3. Заст[упнику] директора музею по науковій частині т. Бондарю І. В. за незадовільне керівництво науково-дослідною роботою музею, халатне ставлення до впорядкування обліку, інвентаризації та схоронення музейних цінностей – оголосити сувору догану й попередити, що коли він не забезпечить протягом найближчих трьох місяців корінного покращення наукової роботи й не наведе законного порядку в обліку, інвентаризації та зберіганні музейних фондів – його буде усунено від керівництва науковою роботою музею та притягнуто до відповідальності.

4. Пом[ічника] директора музею по господарчій частині т. Ваймана Н. А.¹⁵⁹ за проявлену безвідповідальність – з роботи помічника директора зняти.

5. Зобов'язати новопризначеного директора музею: протягом березня міс[яця] 1947 р. повністю закінчити всі підготовчі роботи до відкриття відділів докласового суспільства, Скіфії та грецьких міст Північного Причорномор'я, Київської Русі

¹⁵⁹ М. А. Вайман був звільнений 14.03.1947 р., див.: НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 5. – Арк. 27.

й виставки «Київ у Великій Вітчизняній війні». До 1 червня 1947 р. закінчити розробку науково-тематичних й експозиційних планів по всіх відділах, обговорити їх на науковій Раді музею та подати на затвердження Комітету. Скерувати роботу наукових працівників музею на розв'язання основних проблем радянського музеєзнавства, на дослідження актуальних питань з історії України й висвітлення їх у музейній експозиції, на дослідження та наукове опрацювання фондів. До наукової роботи в музеї залучити працівників інститутів історії та археології Академії Наук та Київського державного Університету. Складені тематико-експозиційні плани негайно переглянути й переробити їх у світлі рішень ЦК ВКП/б/ і ЦК КП/б/У про ідеологічну роботу. До 15 березня 1947 р. розробити й подати на затвердження Комітету план науково-дослідчої роботи й археологічних експедицій на 1947 рік. Негайно приступити до впорядкування обліку фондів та їх наукової обробки, забезпечивши належне збереження й охорону цінностей, розпочати оцінку всіх фондів і взяти їх на баланс. Для підвищення ділової кваліфікації наукових працівників музею систематично провадити семінари, організувати наукові відрядження окремих робітників до провідних музеїв Москви, Ленінграда та інш[их] міст СРСР і створити потрібні умови тим працівникам, які готують дисертаційні роботи.

6. Відділу капітального будівництва разом з директором музею негайно утворити комісію для визначення якості проведеного ремонту приміщення музею та центрального опалення, виявлення недоробок і дефектів. Висновки й пропозиції комісії подати в Комітет до 15 березня 1947 р.

7. Зобов'язати директора музею до 1 березня 1947 р. відібрати меблю музею, яка знаходиться в користуванні приватних осіб, і повернути її в музей.

8. Зобов'язати Нач[альника] Управління музеїв тов. Лесневського Ю. А. надати Київському історичному музею потрібну допомогу в налагодженні науково-дослідчої та експозиційної роботи і разом з Управлінням кадрів зміцнити склад наукових працівників.

9. Зобов'язати директора музею протягом березня міс[яця] 1947 року устаткувати сховище для зберігання музейних фондів відповідно до умов музейної техніки збереження та консервації музейних цінностей. Відділу капітального будівництва й Укркультпостачу виділити потрібні матеріали для устаткування сховища.

10. Доручити Заст[упнику] Голови Комітету тов. Швайко Р. І. й Нач[альнику] Управління музеїв тов. Лесневському Ю. А. скликати загальні збори працівників Київського історичного музею, на яких обговорити цю постанову.

11. У II кварталі 1947 року заслухати на засіданні Комітету інформацію директора музею про виконання цієї постанови.

ГОЛОВА КОМІТЕТУ В СПРАВАХ КУЛЬТУРНИХ УСТАНОВ УРСР
/М. Пащин/

*Копія, машинопис.
НА НМІУ, ф. р-1260, оп. 1-«л», спр. б/н, арк. 25-31.*

5. Записка Вічау Л. К. про покупки портрета Скоропадського (Харків, 28 лютого 1946 року)

28/II 46 р. Харків

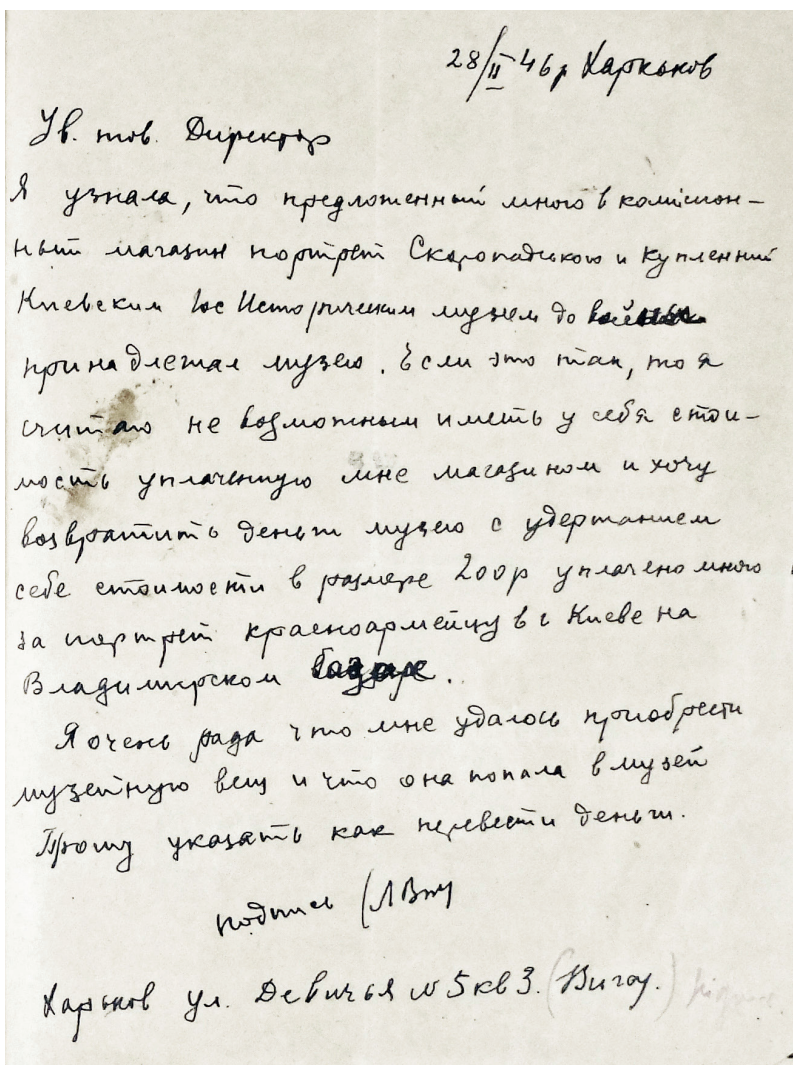
Ув[ажаемый] тов[арищ] директор,

Я узнала, что предложенный мною в комиссионный магазин портрет Скоропадского и купленный Киевским Гос[ударственным] Историческим музеем, до войны принадлежал музею. Если это так, то я считаю невозможным иметь у себя стоимость, уплаченную мне магазином, и хочу возвратити деньги музею с удержанием себе стоимости в размере 200 р., уплаченно[й] мною за портрет красноармейцу в г. Киеве на Владимирском базаре.

Я очень рада, что мне удалось приобрести музейную вещь и что она попала в музей. Прошу указать, как перевести деньги.

Подпись Л. Вичау.

Харьков, ул. Девичья, № 5, кв. 3. (Вичау)¹⁶⁰. (Рис. 1)

28/II 46 р. Харьков

Ув. тов. Директор

Я узнала, что предложенный мною в комиссионный магазин портрет Скоропадского и купленный Киевским Гос. Историческим музеем, до войны принадлежал музею. Если это так, то я считаю не возможным иметь у себя стоимость, уплаченную мне магазином и хочу возвратити деньги музею с удержанием себе стоимости в размере 200р. уплачено мною за портрет красноармейцу в г. Киеве на Владимирском базаре.

Я очень рада что мне удалось приобрести музейную вещь и что она попала в музей. Прошу указать как перевести деньги.

Подпись (Л. Вичау)

Харьков ул. Девичья № 5 кв. 3. (Вичау)

Рис. 1. Записка Вічау Л. К. про придбання портрета Скоропадського.
Харків, 28.02.1946 р.

Оригінал, рукопис.

НА НМІУ, ф. р-1260, оп. 1, спр. 54, арк. 17-а.

¹⁶⁰ Олівцем додано дужки й слово «Підпис».

6. Повідомлення директора Харківського державного історичного музею стосовно громадянки Вічау (Харків, 29 квітня 1946 року)

КОМІТЕТУ В СПРАВАХ КУЛЬТ-ОСВІТНІХ УСТАНОВ ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УРСР¹⁶¹

Повертаючи при цьому листа гр. Вічау, Харківський Державний Історичний Музей повідомляє, що при перевірці на місці виявлено, що гр. Вічау Ліля Карлівна дійсно проживає в м. Харкові по Дівочій вул., № 5, кв. 3. Працює вона в Укргеологруд (Лермонтовська вул. № 25).

Мати гр. Вічау Л. К., пред'явивши квитанцію № 262/2 від 7.III-46 р. про пошто-вий перевод на адресу Київського Історичного Музею 3200 (три тисячі двісті) крб, повідомила, що її дочка Вічау Л. К., будучи в Києві, купила портрет Скоропадського за 200 крб, а продала комісійній крамниці за 3400 (три тисячі чотириста) крб, але дізнавшись, що ця картина належала Київському Історичному Музею, перевела 3200 (три тисячі двісті) крб Київському музею, залишивши собі тільки 200 крб, що вона сплатила за картину. (Рис. 2)

ДИРЕКТОР ХАРК[ІВСЬКОГО]
ІСТОРИЧН[ОГО] МУЗЕЮ

(С. Середя)¹⁶²

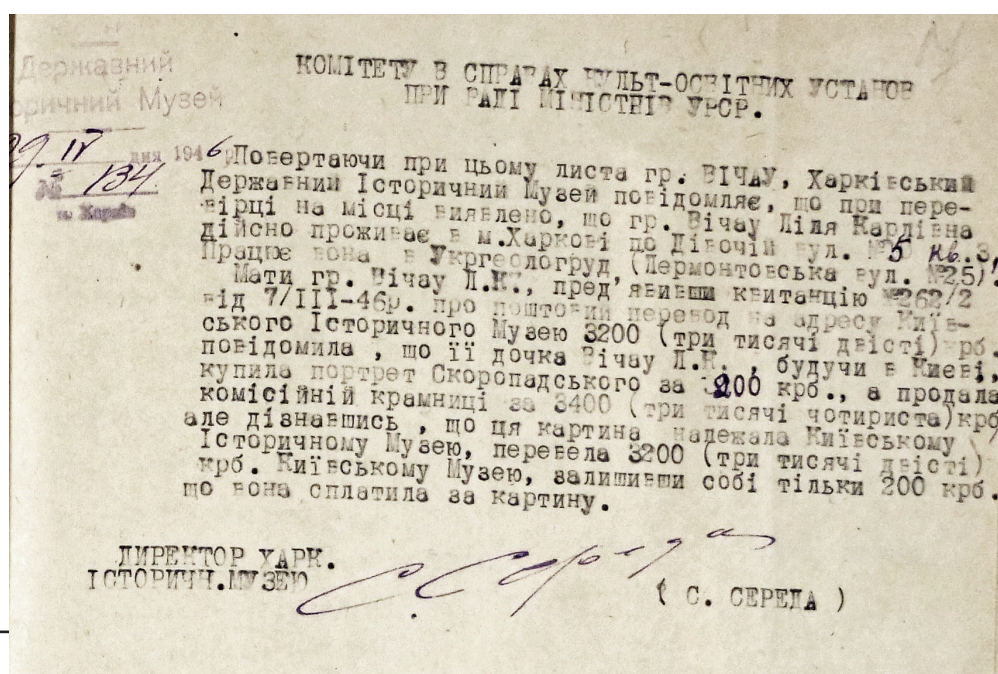

Рис. 2. Повідомлення директора Харківського державного історичного музею стосовно громадянки Вічау. Харків, 29.04.1946 р.

Оригінал, машинопис.
НА НМІУ, ф. р-1260, оп. 1, спр. 54, арк. 17.

¹⁶¹ У правому верхньому куті міститься штамп Харківського державного історичного музею з датою 29.04.1946 р. і № 134.

¹⁶² Власноручний підпис С. Середи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Борисенко В. Традиційна культура фінів початку ХХ ст. в малюнках художника-етнографа Юрія Павловича (1872–1947) // Павлович Ю. Фінляндія (1905–1910). – Київ, 2001. – С. 5–11.

Зарубій Е., Крашанович О., Куценяк О., Перелигіна О., Терський С. Археологія у Львівському історичному музеї. – Львів – Дрогобич: Коло, 2020. – 556 с.; 6 іл.

Києво-Печерська Лавра у часи Другої світової війни. Дослідження. Документи / Упоряд. Т. М. Себта, Р. І. Качан; Відп. ред. Г. В. Боряк; Ред. кол.: О. О. Маврін, Г. В. Папакін, С. В. Пивоваров, В. М. Піскун; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник; Канадський інститут українських студій Альбертського університету. – Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. – 1200 с.

Колеснікова В. А., Черновол І. В., Яненко А. С. Музей (Кабінет антропології та етнології ім. проф. Хв. Вовка. – Київ, 2012. – 87 с.

Костенко А. В., Шевченко А. В. І. В. Фабриціус (1882–1966): археолог та музеєзнавець // Археологія. – 2016. – № 2. – С. 122–133.

Кравченко Н. М. Подолання // Киевский Альбом. Исторический альманах. – 2002. – Вып. 2. – С. 94–99.

Кулаковська Л. В. Три долі Івана Шовкопляса // Кам'яна доба України. Збірник наукових статей. – Вип. 14. – Київ: Шлях, 2011. – С. 9–14.

Литовченко А. В. Художник Ю. Ю. Павлович – відомий і невідомий // Праці центру пам'ятокознавства. Збірник наукових праць. – Вип. 31. – Київ, 2017. – С. 170–176.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1. – Спр. 17-а.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1. – Спр. 54.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1. – Спр. 1.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1. – Спр. 2а.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 3.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 4.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 6.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 7.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 8.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 9.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. 15.

НА НМІУ. – Ф. р.-1260. – Оп. 1-л. – Спр. б/н.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 2.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 3.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 4.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 5.

НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. 8.

Оксенич М. Еволюція структури Національного музею історії України та створення його фондів // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики / Інститут історії України НАН України. – Вип. 12. – 2005. – С. 367–388.

Особова справа В. О. Сидоренка // НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. б/н.

Особова справа І. В. Бондаря // НА НМІУ. – Ф. р-1260. – Оп. 1-«л». – Спр. б/н.

Павлова В. Надія Шендрик: сторінки життя // Науковий вісник Національного музею історії України. – 2016. – Вип. 1. – Част. 2. – С. 74–79.

Пам'яті Івана Гавриловича Шовкопляса // Археологія. – 1998. – № 3. – С. 156–158.

Радієвська Т., Якубенко О. Музейний відлік життя Тамари Григорівни Мовші // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 1. – Част. 2. – 2016. – С. 59–73.

Радієвська Т. М., Науменко О. О. Тамара Мовша: сторінки музейного життя та внесок у формування археологічної збірки Національного музею історії України // Науковий вісник Національного музею історії України. Збірник наукових праць. – Вип. 9. – Київ, 2023. – С. 142–159.

Савчук М. І., Сорокіна С. А., Завальна О. М., Радієвська Т. М. Фондова робота Державного історичного музею в м. Києві (1943–1950) // Науковий вісник Національного музею історії України. Матеріали Щорічної науково-практичної конференції (28–29 листопада 2019 р.). – Вип. 6. – Київ, 2020. – С. 249–277.

Сіренко С. Технологічні аспекти виготовлення човнів-довбанок на Лівобережжі Київщини та Чернігівщині (1920-і – 2010-і рр.) // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 8. – Київ, 2022. – С. 385–411.

Сорокіна С. А., Завальна О. М. Організація роботи та умови праці співробітників Державного республіканського історичного музею у 1943–1950 рр. // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 8. – Київ, 2022. – С. 429–455.

Сорокіна С., Завальна О., Радієвська Т. Музей до- і ранньої історії Києва (1942–1943): структура та персональний склад // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 1. – Част. 1. – Київ, 2016. – С. 210–229.

Сорокіна С. А., Радієвська Т. М., Завальна О. М. Іван Васильович Бондар (1901–1984): життя віддане музею (до 120-річчя від дня народження) // Музейні читання. Матеріали наукової конференції «Ювелірне мистецтво – погляд крізь віки» (Київ, Скарбниця НМІУ – філія НМІУ, 24.12.2020 р.). – Київ, 2022. – С. 6–22.

Сорокіна С., Пукліна О., Безкоровайна Ю., Завальна О. Інвентаризація археологічних колекцій у Центральному історичному музеї ім. Т. Г. Шевченка (1937–1941) // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Вип. 23. – Львів, 2019. – С. 257–278.

Тиндик В. М. До історії формування етнографічної колекції НМІУ: матеріали Музею Антропології та Етнології ім. Хв. Вовка у збірці музею // Музей на рубежі епох: минуле, сьогодення, перспективи. Матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 1999. – С. 117–119.

ЦДАВО. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 372.

ЦДАВО. – Ф. 4762. – Оп. 1. – Спр. 75.

Шаповал С. М., Ковальова Н. М. Ступові мишодавки (мишоловки) з фондів Національного музею історії України // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 4. – Київ, 2016. – С. 184–194.

Шевченківська енциклопедія: у 6 т. – Т. 4: М–Па / Гол. ред. М. Г. Жулинський. – Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2013. – С. 120–121.

Шовкопляс Т. І. Іван Шовкопляс: сторінки життя // Дослідження первісної археології в Україні (до 50-річчя відкриття палеолітичної стоянки Радомишль). Матеріали міжнародної наукової конференції «Радомишль та його історія» (3-4 жовтня 2006 р.). – Київ: КОРВІН ПРЕСС, 2008. – С. 8–10.

Ясь О. В. Історичні погляди Олени Компан (до 90-річчя від дня народження) // УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 140–156.